## РОЗДІЛ І,

з якого випливає, що краще мати велосипед, ніж іграшкову автомашину, сховану на дні маминої валізки

Після короткої червневої зливи садок ніяк не міг заспокоїтись. Поміж яблунями вела стежка до хати, і на неї з тремтливих гілок безупинно скочувались холодні дощові краплі. Десь втомлено цвірінькнула пташка. Сонце виглянуло з-за хмар, і від його променів засяяла яскраво помальована в помаранчевий колір стіна. Якраз в цей час, полохаючи качок, що радо мокли в калюжі, по вулиці проїхала легкова автомашина. Зупинилась, ляснули дверцята. Спершу з’явилась молода жінка в білому костюмі. В одній руці вона тримала валізку, а другою вела хлопчика років п’яти Вони ступили на стежку і одразу зіщулились від холодних дотиків краплин, що їх струшувало листя.

Та ось на поріг вийшла старша віком жінка і радісно побігла їм назустріч.

— А я вже виглядаю! А я вже чекаю!

— Олежку, що треба сказати бабці?

— Добрий день!

Бабця кинулась його обнімати:

— Гарнесенький ти мій!

В хаті мама поставила валізку і втомлено сіла.

— Боже, як тут тихо... Уявляєш, мамо, довелося таксисту платити і за зворотну дорогу! Якби не Олег, я б нізащо не зв’язувалася з тими здирниками. Але для мене головне, аби дитині було добре.

Вона простягнула руку, щоб погладити сина по голівці, але той, сміючись, ухилився.

— Олежку, — сказала мама строго, — обіцяй мені слухатися бабцю, а то прийде баба-яга і тебе забере.

— Ага-га! — жваво підхопила бабця.— Вона неслухняних дітей забирає в мішок...

Мама і бабця розуміюче переглянулись, насилу стримуючи посмішку. Хлопець пропустив їхні слова повз вуха. Не знайшовши нічого цікавого в хаті, він взявся торгати замок валізки.

— Чого тобі? — невдоволено запитала мама. Вона якраз зняла босоніжки на високому каблуці і з насолодою поставила ноги на прохолодну підлогу.

— Я хочу машину!

— Почекаєш зі своєю машиною. Вона на самому дні.

— Ні, я її наверх поклав. Я пам’ятаю.

— Потім я тобі її дам. А зараз помиємо руки і будемо обідати,— розважливо сказала бабця.

— Я не хочу їсти!

— Буде, буде він їсти,— звертаючись до бабці, сказала мама.

— Не буду,— вперся хлопець.

— Так ти мене слухаєш? Чекай, я завтра поїду і тебе залишу! Захочеш ще мене побачити...

— Не захочу! — засміявся Олег.

Мама трохи розгубилась, і на чоло їй набігла зморшка. У неї було гарне лице, ще зовсім молоде, але іноді жваві очі нерухомо застигали і вдало використана косметика не могла приховати безпомічного і розгубленого виразу, властивого багатьом самотнім жінкам.

Олег сів у рипуче крісло і почав розгойдуватись.

— Господи, ні хвилини не посидить спокійно! Що за дитина...— зітхнула мама.— Я так набігалася. Поки з нього повиперала, поки поскладала... Ще на роботу їздила по гроші. А йому хоч би що!

— Нічого, відпочинеш на морі...

— Ох, не знаю, як я без нього буду!

— За те не бійся! Я з нього ока не спущу,— запевнила бабця.

Жінка на те лише посміхнулась. Лице їй просвітліло. Потім встала і заходилася ритись у валізці.

— Олежку, ось твоя машина. А то нам їсти. Полуниці, огірки.

— Нащо ти купувала? Тобі грошей треба...

За столом бабця почала розмову.

— Він тобі щось говорив?

Жінка похмуро поклала виделку.

— Мамо... Як же можна отак зразу... Приїдемо з моря, там побачимо!

— Зразу, зразу. Як не зразу, то знов те саме буде... За розведеною, та ще й з дитиною, ніхто бігати не хоче.

— Мамо, досить...

Хлопчик пив молоко з фарфорового горнятка, на якому була картинка з клоуном. Задзижчала муха. Він провів її очима аж до вікна, за яким зеленів сад, а за садом теж мало щось бути, певно, вулиця, а може, інший сад.

— Маю я право на особисте життя чи ні? Що, я мала довіку мучитись з тим ідіотом?

Мама вимовила ці слова і з острахом глянула на малого. Той, опустивши очі, пив малесенькими ковтками молоко, щоб надовше вистачило. Йому і хотілось, і не хотілось побігти надвір, на вулицю, де вже галасували якісь діти. Хлопчик боявся відняти чашку від рота і вдавав, що дуже зайнятий.

Мама з бабцею говорили між собою, а потім прийшла сусідка і стала оглядати хлопця з усіх боків, навіщось спльовуючи.

— Не дитина, а лялечка! Тьху-тьху, щоб не вректи! Тільки стати й дивитися!

На те хлопчик відповів, як завжди;

— Я не лялечка, а Олег.

Сусідка аж сплеснула руками від захвату. Через хвилину і вона забула про нього.

Хлопчик сидів з горнятком, на якому був намальований веселий клоун в куртці з великими червоними ґудзиками. Молока в горнятку не було вже ні крапельки.

Хлопчик зітхнув і поставив його на стіл. Попід хатою щось зашуміло і майнув хлопець на велосипеді, без сорочки, в одній майці.

РОЗДІЛ II,

з якого читач дізнається, хто такий Мацько і чому він раптом став боротися з дикими інстинктами, а також дещо про сонячну галявину

Мацько був найчарівніший з лисів, які коли-небудь жили в цьому лісі. Коли він серед ночі навідував курей, яких хазяї зачиняли у вельми незручних курятниках, то ті здіймали такий галас, що лисові аж ставало незручно. "Як вони мене люблять!" — розчулено думав він, просуваючись на череві в куток і беручи ніжно в зуби котрусь біляву або руденьку несучку.

Ясна річ, він не міг одразу взяти всіх, як би вони цього не бажали. Тому навідувався почастіше до своїх любеньких курочок. В селі їх було багато, а він тільки один, найчарівніший і найкрасивіший лис. Від собак і людей Мацько тримався подалі, надто дорожив своїм елегантним золотистим убранням, а особливо пишним хвостом з білим кінчиком, наче вмоченим у солодку сметанку. Лапки у нього були темно-коричневі до колін.

Інколи лисові не щастило. Тоді він похмуро перебавлявся дрібними лісовими мишами, закусуючи суницями.

Гарненько виспавшись у м’якому пір’ячку, котре встеляло його житло, Мацько снідав кісточками і брався за свою улюблену справу — живопис. Цим він різнився від усіх лисів. Правда, в дитинстві матуся розповідала йому про одного лиса, котрого звали Марчелло і котрий страшенно любив співаки, досяг найвидатніших успіхів у цьому виді мистецтва. Був нагороджений бочкою меду, а оскільки хотів з’їсти його сам, то переївся і помер.

Історія ця була дуже повчальною, одначе лис, підрісши, все-таки захотів прославити їхній лисячий рід. У виборі покликання велику роль відіграла одна знайома — Сорока, що взимку жила у своїй міській квартирі з усіма зручностями, а навесні і влітку вилітала на дачу в ліс. Сорока була надзвичайно освіченою особою, мала широкі зв’язки і її дача якраз знаходилася над норою нашого лиса, їй були до вподоби курячі тельбушки, котрими Мацько люб’язно вгощав її. За ці витончені делікатеси Сорока іноді удостоювала лиса честі бути її співрозмовником у інтелектуальних бесідах на теми світського життя, мистецтва та сучасної моди. Правда, Мацько в душі не поділяв її захоплення нумізматикою та ювелірними речами, але вголос не висловлювався. Сорока була для нього найвищим авторитетом, хоч він міг проковтнути її разом з пір’ям. Коли йому вперше спало це на думку, лис почав уникати Сороки, щоб боронь боже не піддатись спокусі, й курячі тельбушки з’їдав сам.

Сорока занудьгувала. Лис все-таки мав трохи інтелекту та й у разі чого міг захистити її від чоловіка, цієї посередності, що волочилася хтозна-де і з ким, а коли поверталась, то влаштовувала сімейний скандал. Щоб підлеститись, вона подарувала лисові гарні окуляри з синіми скельцями. Сороці вони були завеликі.

Лис був у захопленні. Власне, з цього почались його нещастя.

Про це ми розповімо трохи згодом, а зараз давайте доглянемо на лиса в найщасливіші хвилини його життя, коли він лежить на своїй сонячній галявині й тішиться спокоєм і самотою, знаючи, що ніхто в

нього не стрельне з-за куща і не вилає останніми словами. Їхній ліс — заповідник.

Як добре лежати в зеленій соковитій траві під ласкавими сонячними променями, дивитись на хмарки, що неквапливо простують небом! І знати, що нікуди тобі не треба спішити і можна лежати тут цілий день і цілу ніч, а потім знову день і ніч.

Правда, Мацькові вистачало однієї-двох годин, адже був вельми зайнятим лисом. Але зараз він лежить, закинувши лапу за лапу, ліниво помахує хвостом з білим кінчиком, ніби вмоченим у солодку сметанку, і задоволено мружиться від сонця. Іноді піднімає догори вуха і вслухається в лісовий шум. Мало що може трапитись!..

Отож коли Сорока подарувала нашому лисові окуляри і він вперше глянув на світ крізь синє скло, то був настільки вражений побаченим, що втратив сон і апетит. Спочатку йому здалось, ніби він потрапив у якийсь інший світ, небезпечний і загадковий. Мацько зняв окуляри, і все стало на свої місця. Але чогось бракувало. Він знову надягнув їх і опинився у тому самому загадковому і небезпечному світі. Так знімав і надягав окуляри до тих пір, доки в голові у нього геть не перемішався світ крізь окуляри і світ без окулярів.

Лис очманіло сидів на порозі свого житла, доки не стемніло.

Цілу ніч Мацько крутився на постелі, не пішов навіть до своїх любеньких курочок. Йому весь час здавалось, що він заблукає і не знайде дороги до села, а якщо і знайде, то не втрапить туди, куди слід.

Голодний і злий, він ледве дочекався ранку, коли з’явилась Сорока. Лис одразу накинувсь на неї і був би проковтнув, коли б Сорока не злетіла вище! І, оговтавшись від переляку, не звинуватила його в чорній невдячності: "Ти тільки подумай, ким ти був досі?! Ординарним лисом, до того ж ледачим і жадібним. Я тобі, можна сказати, відчинила двері в

світ культури. Що з того, що в тебе все перемішалось у голові? Може, це є якраз перший прояв геніальності? Але коли ти не можеш піднятися над мирською суєтою і посередністю, коли ти..."

У Сороки не вистачило слів. Вона знялась і полетіла в глиб лісу, повертаючи за вітром свій трохи поскубаний хвіст.

Наївний, довірливий лис навіть не підозрівав, наскільки глибоко западуть йому в душу слова Сороки. Голова в нього паморочилась від голоду, і він, щоб підкріпити сили, подався шукати мишей. Вигребши з нірки одну, він уже намірився було її проковтнути, але тут згадав слово — "геніальність". І миша йому зовсім не посмакувала.

Заради Сороки, і тільки заради неї, він, ризикуючи власним життям, подався вночі на село, і ранком Сорока смачно поснідала курячими тельбушками.

Першу свою картину Мацько намалював за один день. На ній було зображено пень, з-за якого виглядала жахлива зубата потвора. Як пояснив свій задум лис, це був автопортрет.

"Примітивізм, відлуння диких інстинктів,— сказала Сорока, котра була палкою прихильницею абстракціонізму.— Це зараз не модно. Надто грубо. Звичайно, ти не винен, що живеш безвилазно в лісі, але, коли б ти приборкав свої дикі інстинкти, я познайомила б тебе з одним вельми впливовим дресирувальником. У нього на куртці золоті ґудзики. Він навчив би тебе спочатку правил хорошого тону. Без цього не проживеш, навіть у лісі... А згодом..." — Сорока багатообіцяюче закотила очі.

"Я якраз хотів показати відлуння диких інстинктів,— не думаючи ні про що, крім своєї картини, похопився Мацько і, скромно зітхнувши, додав: — Мені здається, що в мені досі жили два лиси. Потім, коли я намалював цю картину, один залишився на папері".

"Оце страховисько,— обурилась Сорока,— здатне хіба роз’ятрити кровожерність наших лісових обивателів. Мистецтво, мистецтво — це сама одухотвореність і краса! До речі, минулого разу я собі отруїла шлунок тельбушками. Може, цих твоїх курей годують не так, як слід. Ти краще б потурбувався про своїх підлеглих, ніж..."

Сорока не доказала своєї фрази. Вона не збиралась втрачати авторитет навіть у такого бездарного художника, як лис.

Одного прекрасного дня Мацько її загриз. Але про це ми розповімо пізніше. Все одно, нема куди квапитись. Як любить говорити наш лис: "Ще встигну до зими".

РОЗДІЛ III,

про те, що краще — бавитися з сусідськими хлопцями чи слухати казочку про фарбованого лиса, а заодно й про те, що всі іграшки коштують грошей

Лялечка крізь сон почув, як його поцілувала мама, але не міг розплющити очей і тільки згодом, коли прокинувся, згадав, що мама поїхала з дядею Володею на море. Але не заплакав, а встав і пішов у своїй піжамці надвір. Не треба було спускатися з четвертого поверху, щоб потрапити на вулицю, коли тобі заманеться. Це дуже подобалось хлопцеві. Він зупинився перед великим кущем з білими квітами, спробував відламати одну гілочку, але гілочка виявилася довгою і гнучкою, ніяк не хотіла піддаватись. Коли Лялечка нарешті відкрутив її, то квітки пом’ялися і зовсім не пахли.

Лялечка наступив на край бляшанки з водою і замочив ногу. В ту ж мить почулося тихе, але настирливе дзижчання. Щось кружляло навколо хлопцевої голови, неухильно наближаючись. "Або муха, або бджола",— вирішив він, але не став придивлятись і втік до хати.

У хаті сичала кухня, заставлена каструлями, а біля столу сидів дід і снідав. Бабці не було. Лялечка бачив тільки дідову спину. Він хвильку постояв на порозі, а тоді тихенько вийшов.

Діда він побоювався. Той любив спати і щоб навколо було тихо. Лялечці, ще коли він приїжджав сюди з мамою, не раз перепадало від діда.

Хлопчик сів на сходах і став чекати бабцю. Довго, ясна річ, він не міг чекати. Породивлявшись довкола, Лялечка згадав, що зараз він би міг бавитися у садку з усіма дітьми, і розплакався. Може, бабця поїхала теж на море? Залишила його самого з дідом.

Та тут надійшла звідкись бабця, і малий, все ще схлипуючи, обняв її за шию.

— Дурненький мій, чого ти плачеш? — гладила його бабця.— Ти вже великий хлопчик. П’ять рочків маєш. Ходи, я дам тобі машину, будеш у шофера бавитись. А я тим часом тобі сніданок приготую.

Лялечка неохоче взяв іграшковий автомобіль і разок проїхав з ним подвір’ям. Згодом повернув назад. На третій раз йому це набридло. Він підняв голову і угледів перед собою діда. Той усміхався:

— Молодець, Олежку, молодець! Приїде мама, я їй розкажу, як ти у нас гарно бавився. Ану, давай ще раз!

Лялечка ще разок слухняно проїхав машиною по подвір’ї, обминаючи камінці, як справжній шофер, і, коли хвацько гальмував біля сходів, то уже не бачив дідових ніг. І сам дід кудись зник.

— Фе, який великий, а тримається бабиної спідниці! А в мене такий самий хлопець, як ти, вдома. Хочеш з ним бавитися?

— А він що, хворий, що не пішов у садок? — запитав Лялечка.

— Боже борони! Пек на пек! Здоровий, як огірочок. Цілу миску борщу нині стер за одним махом.

— А-а, то в нього мама поїхала на море!

Сусідка закліпала очима:

— Ви щось розумієте, що він говорить?

— Він вам наговорить! — кахнула рукою бабця.— В місті ходив у садок, то думає, що в селі так само.

— А я думаю, чого він у вас бліденький. А то садок... Ну як, підеш, Олежку, бавитися з моїм?

— Піду. А у вас є собачка?

— Пес? Аякже! Але ти не бійся, він припнутий...

— Та я не боюсь. У мене в садку цілих п’ять собак живе і аж десять котів!

— Господи! —перехрестилася сусідка.— Бідні ж ваші голівоньки.— І посміхнулась до бабці.

Хлопчик взяв її за руку, і вони пішли до хвіртки.

— А ще знаєте, що у нас в садку є? Такий великий-великий трактор. Я одного разу як сів на нього, як поїхав, як розігнався, а потім — бах! — і наїхав на паркан.

— Йой, що ти кажеш?! — перелякалась жінка.— Тебе ж могло скалічити!

— Ні! — хитнув Лялечка головою.— Я як розверну-увся!

На подвір’ї Лялечка побачив двох хлопчиків, котрі бавились у футбол. Один, вищий за Лялечку, він одразу йому сподобався, стояв на одних воротах. Другий, менший, весь час витирав рукавом зашмарканого носа. За ворота правили два камінці. Хлопці по черзі били по м’ячу і кричали.

— Бабо! — зраділо повідомив вищий.— Я забив уже вісім голів!

Побачивши Лялечку, він замовк і став прискіпливо розглядати.

— Ото маєте, хлопці, Олежка. Бавтеся з ним, і щоб мені не бились...

— Та-ра-ба-ра-ба-ра! — викривився услід бабі вищий і додав: — Краба-раба-жаба!

Лялечка несміливо наблизився до нього і сказав:

— А моя мама поїхала на море, а мене привезла сюди. А ви що, не ходите в садок?

— Мо-мо-море, момо-море! — засміявся хлопець. А мій тато возить людей в авто-авто-бу-у-сі!

Він підбіг до м’яча і щосили його копнув. М’яч вдарився об стіну, аж посипалась штукатурка.

— Тікаймо! — крикнув менший і перший кинувся за хату.

— Бачиш! — гордо сказав вищий.— Отож-то!

Він швиденько видерся на яблуню, виліз на сам вершечок і спустився вниз.

— На, бери!

Лялечка взяв одне зелене яблуко, надкусив, але побоявся виплюнути, хоч яблуко було страшенно кисле.

— А в мене є машина! Кузов жовтий, а на ньому червона ракета. Отак натиснеш — і стріляє.

У меншого захоплено спалахнули очі.

— Принеси! — сказав вищий.

— Бабцю, дай мені мою машину! — прибіг захеканий Лялечка додому.

Бабця якраз прала.

— Бався тут, а то хлопці поламають. Мама грошей не має, аби тобі кожного дня купувати машину.

— Дай! — тупнув ногою Лялечка, і очі в нього налились слізьми.

— Он ти який! Не встиг приїхати, а вже командуєш! — строго сказала бабця і облишила прання.— Чекай, я мамі напишу!

— Та-ра-ба-ра-ба-ра! —викривився Лялечка і хотів втекти, але йому за всяку ціну треба було показати машину хлопцям.

Лялечка зітхнув і сів. Бабця мовчала. Він ще трохи посидів і, нарешті, не витерпів:

— Ба, дай... Хлопці не схочуть зі мною бавитися.

— А будеш мені викривлятися?

— Не буду! — чесно пообіцяв хлопчик.

— То бери,— змилувалась бабця. Вона мала повно роботи, і онук хіба їй заважав.

Лялечка радо схопив машину і побіг. Хлопцям машина дуже сподобалась, і вони взялись її ремонтувати, бо одне колесо весь час спадало й машина гальмувала не там, де треба.

Старшого звали Славком, меншого — Михаськом. Якби Лялечку не забрала бабця на обід, то вони б, напевно, відремонтували машину. А так він поніс колесо в руках.

— А що я тобі казала! — вичитувала бабця.

Лялечка сердито мовчав. Він знав, що зараз його заставлять поїсти і покладуть спати.

— А Славко і Михасько теж підуть спати?

— Аякже! — запевнила його бабця.— Поспите і знов підете бавитися.

— А ти розкажеш мені казку?

— Розкажу.

— Яку?

— Про фарбованого лиса. Чув таку?

— Ні,— відказав хлопець.— А я знаю про фарбованого, фарбованого... вовка! Але тобі не розкажу! Краба-раба-жаба!

РОЗДІЛ IV,

суть якого найкраще виражає приказка "Не лізь поперед батька в пекло" і який можна було б назвати: "Ще одна історія про трагедію художника"

Лис настільки захопився малярством, що пропустив повз вуха мудру пораду Сороки. Безперечно, плітки про хитру лисячу натуру не повинні були стосуватись найгеніальнішого з лисів. Мацько щиро вболівав за своїх братів і сестер, за весь лисячий рід, котрий ганебно деградував, потроху миршавів, розтрачуючи сили на мізерну боротьбу за існування. Наш лис не хотів брати на себе надто великої відповідальності, вважаючи метою кожного художника — пробудити зачерствілі серця благородним і разом з тим безжальним своїм мистецтвом.

А поки що лис марив майбутніми картинами. Вони йому снились, вони його переслідували на кожному кроці. За короткий час він написав десяток картин на теми лісового життя і цивілізації, наступ якої він не міг не відчути, хоч жив у заповіднику. Але цей заповідник був якраз конкретним витвором цивілізації, бо спричиняв застій, духовний і фізичний. Мацьку не вистачало свободи. Він за день міг оббігати весь ліс, і на цьому все кінчалось. Далі була, межа. Лисів племінник трагічно загинув, коли поліз туди, куди не слід. Його осліпили фарами на дорозі, а потім задавили машиною якісь браконьєри. А зайді? У тих були довгі ноги, але закороткий розум. Вони завжди вибігали пастися на поле, ніби в лісі мало було різного коріння й трави, і частенько потрапляли в

людські руки. Якби Мацько не був віртуозом у ловінні курей, його б теж спіткала така доля.

Але ж до чого нудно було в цьому лісі, такому безпечному і малому, де всі всіх знали, де навіть найменшу подію довго й нудно розжовували і в кожній непересічній особистості вважали загрозу цілому лісу, де тільки їли, спали й плодились, від чого ставало все тісніше! Коли влітку цілими днями лили дощі, вода виповнювала маленьке озерце, і воно розливалось довкола, чорна брудна вода аж хлюпала під лапами і заливала нори. Це були найсумніші дні в житті лиса. Його опановувала депресія. Він лежав у норі й похмуро чекав. Рано чи пізно сонце з’являлось, але чекати було нестерпно. Якби хтось навідався у цей час до Мацька, то, напевно, прийняв би його за божевільного. Раз у раз лис зітхав і бурмотів простудженим хрипким голосом: "Сонце все-таки зійде..." І знову, зітхнувши, важко повторював: "Сонце мусить зійти. Ще не було такого, щоб ціле літо лили дощі. А коли буде?" У лиса аж хололо в грудях: "А чому обов’язково тепер має таке статися?" Отак втішав себе Мацько.

І справді, дощ проходив. Лис ладен був терпіти сніг (у ньому так гарно качалося), але цей гнилий дрібний дощик доводив його до шаленства.

На одній картині він намалював дерева до половини у воді, а на них безліч сорок. І більше нічого. Навіть листя не намалював на деревах. То була дуже сумна картина. Лис заховав її подалі, щоб не псувала настрій.

Або намалював свою власну нору, в котру налізло повно жаб, повитріщавши нахабні булькаті очі.

Щоб зробити приємний сюрприз сестричці Міцьці, лис намалював її в елегантній заячій шубці (сестричка колись говорила, що воліла б зайчихою бути, такій легше прогодувати себе й сім’ю, не треба заводити

знайомств у перукарнях та косметичних кабінетах, бо, мовляв, бридку заячу морду ніякі косметичні засоби не візьмуть).

Ох, ці жінки! Портрет Міцьки вийшов граціозним, ледь насмішкуватим, і лис був певен, що сестричка оцінить достоїнства картини. Йому так хотілось, щоб родина нарешті визнала його заняття живописом! А далі лисові у вухах почало солодко бриніти слово "слава". Він уже не міг втриматися від спокуси. О, він ні в якому разі не був про себе зависокої думки, але в душі відчував свою вищість над такими ремісниками, як борсук Джума та щурик Альцест. Перший заробляв собі на життя малюванням натюрмортів. Джума був мерзенним конформістом і жахливою бездарністю. Своїми кривавими натюрмортами з жирними баранячими стегенцями він заслужив всіляку підтримку у вовків. Вовча родина приятелювала з родиною борсуків.

Другий, щурик Альцест, мізерне й лукаве створіння, взагалі був під покровительством своїх родичів. Мав найчисленніших поклонників .серед мишей,— лісових, польових та сільських,— і швидко ввійшов у моду завдяки портретам у сіро-чорній гамі. Його численні родичі швидко переконали всіх лісових жителів, що сірий колір найбільше практичний та універсальний. Лис гребував щурами, та й мишей їв з крайньої необхідності. Тому він не ввійшов у число поклонників Альцеста і частенько над ним глузував.

Отже, не дивно, чому Мацько вирішив показати своє мистецтво, наперед смакуючи сенсацію, яку воно викличе. Він уявляв собі, як всі наввипередки бігтимуть до нього на виставку, які виникнуть гарячі суперечки, як лютуватимуть Джума і Альцест.

Але клята Сорока все зіпсувала, Лис написав оголошення, повісивши його біля струмка.

ОГОЛОШЕННЯ!!!

Художник Мацько (лис) хоче показати свої картини, написані в новій для лісу манері, і просить всіх любителів живопису прийти оглянути його виставку в післяобідній час.

Вхід безплатний!

Лис порозвішував на кущах свої картини, сів скромно під липою і став чекати відвідувачів. Хвіст у нього злегка тремтів.

Час йшов, але ніхто не з’являвся. Лис насторожував вуха на кожен підозрілий шум, хоч тільки вітер вряди-годи пробігав перед його картинами.

А трапилось ось що. Сорока першою побачила оголошення і була страшенно невдоволена поведінкою лиса. Як він посмів, не порадившись з нею та місцевою елітою, організовувати виставку?! Це ж буде ганьба для неї, коли весь ліс збереться біля її дому і обурюватиметься цією бездарною мазаниною! Хоч будуй собі дачу в іншому місці!

Сорока негайно кинулась до своїх впливових знайомих — вовка, кабанця Лорда і кабанця Мілорда, не забула і про художників Альцеста та Джуму, прохаючи р них захисту від безумця Мацька:

— Ви тільки подумайте, чого доброго можна чекати від лиса, та ще з таким ім’ям! Не інакше, як він задумав щось жахливе. Його картини — це дика суміш сюрреалізму, натуралізму, поп-арту і оп-арту...

Обидва художники з жахом заплющили очі. Вони ніякого поняття не мали ні про сюрреалізм, ні про поп-арт і оп-арт, але вигукнули: "Яке кощунство!"

Лорд і Мілорд, не розуміючи нічого, теж обурено хрюкнули:

— Знаємо ми цю лисячу натуру!

Трохи заспокоєна, Сорока відвідала Мацькових родичів.

Скорботно схиливши голову, вона благала не допустити загибелі їхнього сина і брата, на котрого гніваються найвпливовіші особи лісу за безсоромні картини.

— Мамо,— зойкнула Міцька, котрій лис ще не встиг подарувати портрета,— що подумає чоловік про мене, дружину, в котрої брат пише безсоромні картини?! У нього відповідальна робота,— і цнотливо прикрила очі пухнастим хвостиком з білим кінчиком, наче вмоченим у солодку сметанку.

Різних там їжаків, дрібну птицю, зайців Сороці було переконати, як раз плюнути. Тільки стара Ворона, котра на своєму віку набачилася всього, хрипко каркнула:

— К-р-раще пильнуй свого облізлого хвоста!

І, заплющивши одне жовте око, знову задрімала.

Лис Мацько, ні сном ні духом не відаючи про біду, чекав на відвідувачів, доки не стемніло, а оскільки йому було ліньки ховати в нору картини, а потім знову витягати вранці, то він, скрутившись клубком і вкрившись хвостом, щоб не простудитись, лишився ночувати надворі.

Тихо падала роса. Трава засріблилася від місячного сяйва. Стара липа порозпинала над лисом темне гілля.

В таку пору, а ще краще, коли не світив місяць, Мацько біг між кущів по одній, відомій тільки йому, стежці, а далі блискавкою майнув через асфальтовану дорогу, а там полем до річки, через вузьку кладку — в село. Село зовсім інакше пахло, ніж ліс.

Пахло молоком, гноєм, димом, людьми, псами, залізом, але Мацько завжди безпомилково знаходив єдиний потрібний йому запах, запах курей.

…Лис давно вже заснув, втомлений чеканням, і уві сні посміхався, як тільки вміють посміхатися лиси: лукаво і мрійно.

Мацько не бачив, як по освітленій галявині ковзнули тіні: одна широка, а друга ледь помітна, маленька, з гострим писком. Широка тінь важко сопіла, а менша її зацитькувала:

— Тихо, тихо...

Щурик Альцест тремтів від холоду і страху. Вони трохи постояли перед лисовими картинами і, сипнувши під ніс лисові якогось порошку, зникли, мов їх не було.

Мацько перестав усміхатись, але не прокинувся. Він не чув і не бачив, як сотні сірих мишей кинулись на його картину, жадібно гризучи папір, як повискували, озираючись на Альцеста, Що схвально скалив дрібні зубки. Потім він писнув, і миші щезли. Лише на кущах біліли окремі клаптику паперу, котрі нікому не могли вже завдати шкоди.

Лис міцно спав, не відчувши навіть приходу світанку, коли все навколо почало сіріти і безбарвне небо обіцяло дощ. Він не чув, як з гущавини вийшов міцний ще дідок в гумових чоботях і зупинився неподалік від лиса, посміхаючись у сиві вуса:

— Он де ти, голубчику! Ну спи, спи. Наморився, видно. Ти ще мені попадешся з курми! Ще я з тебе шкуру спущу!..

Він вдосталь намилувався сплячим лисом і обережно, намагаючись не тріщати хмизом, пішов собі далі...

РОЗДІЛ V,

у якому на бідного лиса-готується страшна зброя, але, не зважаючи на це, він з’являється перед Лялечкою у повній красі

Лялечку мама привозила кілька разів на село, але тоді він був ще надто малий, щоб знайти собі приятелів. Ні в місті, ні в селі його не відпускали ніде самого. В місті ще не дивно: там можна заблудитись, чи під машину потрапити, або може "вкрасти чужий дядя", але в селі чого боятись?

Лялечці бабуся пообіцяла, що піде з ним на річку купатись, коли він все з’їсть за обідом і поспить. Він не одразу погодився на таку умову, але бабця все ж його заговорила і вклала спати. Хлопець крутився-крутився, товкся об подушку і ніяк не міг заснути. Від його коників у бабці розболілось серце, і вона покликала діда.

Той задрімав було в холодку і прийшов з розкуйовдженою головою, в одних трусах. До того ж від нього несло горілкою.

Лялечка заліз з головою під простирадло і завмер. Дід був дуже смішний у своїх величезних чорних трусах, і Лялечка з-під простирадла коротко гавкнув.

— Я тобі погавкаю! — сердито сказав дід.— Сиди тихо, бо як ще раз встану, то будеш, чоловіче, бідний!

— Та-ра-ба-ра-ба-ра! —огризнувся хлопець.

Дід уже звик до цього і пішов досипати. Він вважав, що людина може зрозуміти все за один раз, треба тільки сказати це відповідним тоном.

Лялечка й справді все зрозумів і притих. Надворі було зовсім тихо. В шибку зачиненого вікна билась муха, зрідка кудкудакала курка чи цвірінькав горобець.

Хлопець непомітно заснув, і йому приснилось море, велике-велике, а він іде з мамою берегом, і йому дуже хочеться пити, води ніде нема, а морська — солона і її не можна пити. Але Лялечка ніколи не куштував морської води і хоче її спробувати. А мама не дає йому зачерпнути. Він вириваєтся і ніяк не може вирватись. Море дуже шумить.

Лялечка прокинувся. Надворі й справді шуміла вода, тільки її не було видно крізь заслонене вікно. Падав дощ, і хлопець знав уже з власного досвіду, що надвір його не пустять й на річку теж він не піде з бабою. Доведеться сидіти до вечора в хаті. Але дощ перестав, і надвір його все-таки пустили, хоч заставили одягти курточку.

Лялечка стрибав через калюжі і в калюжі, коли біг до Славка. Той сидів на колоді під хатою і стругав гілку великим ножем.

— Що ти робиш? — спитав Лялечка, сідаючи коло нього. Славко йому дуже подобався. Він був такий розумний. І нічого не боявся!

— Що, що!..— У Славка був поганий настрій.— Хіба не бачиш? Рогатку роблю. Не заважай, бо як вріжу!

Лялечка вже знав, чим до нього піддобритись.

— Хочеш, я тобі дам цукерок?

Славко проковтнув цукерок, облизав липкі пальці й взявся знову за роботу.

— Мене баба била,— він задер холошу і показав на литці пухирці від кропиви.— Як виросту, я їй покажу…— І Славко сказав дуже погане слово.

Лялечка ніяк не міг звикнути до цього слова і щоразу заплющував очі з переляку.

— А ти знаєш, нащо мені рогатка?

— Нащо? — спитав Лялечка.

— На лиса! Я як стрельну в нього, то буде знати, куди лізти!

— На котрого лиса?

— На того, що кури краде. Тато вдосвіта виходив, то бачив, як лис крутився коло стайні.

— А-а,— кивнув Лялечка.— А ти його бачив?

— Ще ні, але я його припильную, а то він усі кури покраде...— І Славко знову сказав погане слово.

— А де він живе?

— Та в лісі, там,— і показав рукою.— Звідси не видно. Ходи, я тобі покажу.

Хлопці побігли за хату, а звідти вузенькою стежкою поміж черешнями на горб. З горба було видно мов на долоні городи, за ними річку, поле і далеко-далеко ліс, не зелений, а якийсь синій.

— Він звідти приходить. Бачиш?

— Бачу,— відказав Лялечка.

Вони посідали на траву, і Славко взявся знову за роботу. Лялечці дуже кортіло попробувати стругати, і він заздрісними очима дивився, як Славко вправно орудує ножем. Вдома йому до ножа навіть підійти не давали.

— Олежку, Олежку!

Славко озирнувся і прихилив голову:

— Твій дідо. Тікаймо!

Він швиденько скотився з горба в кущі. Лялечка не встиг зметикувати й обернувся, але Славко засичав знизу:

— Дурню, я кому сказав!

Лялечка теж, обдираючи коліна, покотився вниз. Славко захіхікав.

— Диви, як шукає!..

Дід стояв на горбі, роззираючись довкола. Він був зовсім близько. Лялечці стало страшно, і він сказав:

— Може, вийдем?

Славко затулив йому рота долонею, але вже було пізно. Дід неквапно спустився вниз, розсунув кущі і грізно запитав Лялечку:

— Ти що тут робиш? Ходи додому!

Він взяв його за руку і потягнув за собою. Лялечка жалібно озирнувся на Славка, але той пригрозив йому кулаком.

Лялечка показав язика.

Дома Лялечці сказали сидіти і нікуди не йти. Бабця кудись пішла, і дід мав доглянути за внуком. Він дав йому поламану запальничку, а сам пішов фарбувати паркан. Лялечка побіг за ним і, роззявивши рота, дивився, як дід вмочав пензлик у маленьке відерце із зеленою фарбою і водив ним по штахеті. Фарба не хотіла триматись і весь час стікала.

Дід спересердя плюнув.

— Оліфи дав забагато!

Лялечка теж плюнув і вимовив погане слово.

— Ти що сказав? — Дід повернувся й обурено глянув на внука.— Ану, ходи сюди!

Лялечка закліпав очима і втік.

— Чекай, чекай, ще раз таке скажеш — відлуплю, на чім світ стоїть!

Лялечка сховався за хатою. Не знати, що й було б, якби діда не покликали до сусіда. А потім прийшла бабця, й Лялечка, винувато ховаючи очі, поплівся за нею.

— Ба, а коли мама приїде?

— Скоро. Скучив за нею? — бабця поцілувала Лялечку і погладила його по голові.

Дід того дня так і не фарбував паркана. Та й швидко уже почало сутеніти. Дід дивився телевізор, а Лялечка сидів під хатою на маленькому стільчику й розглядав книжку з малюнками.

Це йому швидко набридло, і він хотів було піти до хати, коли раптом почув шарудіння в кущах малини. Лялечка повернув голову, і очі його зустрілись з великими очима лиса. Лис був такий, як на малюнках, хіба що більший. Рудий, аж червоний, з гострими вушками і темними лапками.

Так вони дивились одне на одного з добру хвилину. Лялечка не міг поворухнутись з несподіванки. Лис зрозумів, що йому нічого не загрожує, і підморгнув Лялечці, тоді потягнувся до відерця з фарбою, взяв зубами дужку, і підняв і, задкуючи, поліз у кущі.

Гілля захиталось, і лиса мов не було...

РОЗДІЛ VI,

де розігрується кривава драма

Чи варто, шановний читачу, описувати гірке пробудження художника, в котрого забрали плоди його натхнення, які без шкоди для здоров’я можна було не творити і вести спосіб життя, належний кожному звичайному лису? Грубе заперечення нікчемностей — що може бути гірше для митця, щирого у своєму прагненні нести світло істини?!

Але не будемо лити крокодилячі сльози. Лис подумав спочатку, що картини вкрали, і це вселяло якусь надію, можливо, вони все-таки були чогось варті. Бідного Мацька постійно мучили сумніви, що він робить не так, як слід.

Знайшовши кілька обривків паперу (лису не було важко вкрасти папір, як і фарбу, в мандрівних топографів, що таборились один час біля

річки), він все-таки змушений був визнати гірку правду: картини хтось з’їв. Кидаючись в розпачі від одного кущика до другого, лис наткнувся на здохле мишеня, що валялось, тримаючи в зубах шматочок паперу.

Мерзенна тварюка через надмірну жадібність переїлась і здохла.

Але це не могло втішити лиса. Якщо ви гадаєте, що плакати властиво тільки людині і крокодилові та, може, ще кільком невідомим автору істотам, то ви, напевно, маєте рацію. Але чистісінька правда і те, що лис заплакав, потихеньку скімлячи, геть оглушений ударом долі. Лисяча сутність, з котрою він боровся в ім’я загальнозвірячого, на якусь мить покинула його в скорботі.

Лис лежав, як мертвий, поклавши голову на витягнені лапи, і навіть хвіст його не ворушився. Лис плакав. Ніхто ніколи не бачив, як плаче лис на сонячній галявині, коли все. навколо радіє ранку, тому що вітер розігнав хмари і тільки поодинокі з них неквапно простують небом, не затуляючи сонця...

Але в наступну мить кров предків збунтувалась в Мацьку. Погрозливим червоним світлом спалахнули очі, до того затуманені слізьми, наїжачилася шерсть, і лис звівся на передні лапи. Серце його жадало помсти.

Лис метнувся в гущавину, охоплений ненаситним бажанням трощити зубами все ненависне мишаче поріддя, як знищили ці нікчеми його геніальні картини. І те, що жодна з них поки що не траплялась йому на очі, ще більше лютило лиса. Засліплений невтолимою жадобою помсти, він наскочив на свого доброго знайомого їжака Грицька й боляче вколов лапу.

— Ти що, здурів? — пирхнув їжак, впізнавши лиса, і ображено кліпнув маленькими жвавими очицями: — Ну й вигляд у тебе!

Лис знеможено впав коло нього.

— Ти знаєш, що сталося? — заволав він трагічним голосом.

— Що, прийшли ліс рубати?! —перелякався Грицько.

Це було найбільше лихо, яке тільки могло існувати на світі.

— Гірше!

Грицько полегшено зітхнув.

— Гіршого бути не може.

Їжак мав людське ім’я. Одного разу він забрів у село по яблука, і там його спіймали діти. Нарекли Грицьком, цілу зиму протримали в коморі, а навесні він все-таки втік до лісу. Любив про це розповідати і завжди закінчував людським прислів’ям: скільки їжака не годуй — він все одно в ліс дивиться.

— Ти бачив мої картини? —запитав лис.— Їх миші поїли!

Очі його знову спалахнули червоним вогнем, і їжак, хоч лис збирався їсти мишей, а не його, на всяк випадок скрутився в клубок.

— Не бійся, — зневажливо кинув Мацько.— Я тебе не з’їм. Скільки ти мишей можеш з’їсти за день?

— Я? — їжак висунув з-під колючок чорненький писочок.— Дві, а якщо вони худі, то всі чотири. А коли я голодний, після зимового сну, то й усіх п’ять. А коли ще дітки є, то і їм дещо вловлю і принесу.

— Так,— задумався лис.— Небагато... Я би штук двісті передушив, а з них штук двадцять би з’їв.

— Нащо стільки душити? Так усіх мишей винищити можна! Тоді й ладу у лісі не буде. Нащо просто так вбивати?

— Мені начхати! — зірвався Мацько.— Я цілий ліс підпалю за свої картини! І сам згорю...

— Господи,— тільки й видавив з себе їжак.— Та бог з ними, з тими картинами! Нові намалюєш... А ліс новий нескоро виросте. І скільки нашого брата невинного ні за цапову душу спечеться? Дітоньки малі, біднятoчка... Схаменися!

— Нові картини, кажеш, намалюю? Та в мене після цього, як настане депресій, то я в житті ніколи-ніколи...

— Ну, то й що? Не намалюєш, то й біс з ними. Скільки всякого діла кругом. Ліс чистити, щоб сміття не було забагато, діточок ростити. Дурний ти ще!

— Я — художник. Ти розумієш, що я художник?! Це все одно, що моїх дітей з’їли, я їм цього не подарую! Рийся в смітті, як хочеш, а я буду сміття з душ вимітати.

— Що-що? —перепитав Грицько, бо всього не второпав.

— Обіцяй мені, поклянись, що будеш нищити цю погань на кожному кроці. Можеш не їсти, я тебе не заставляю.

— Навіщо нищити, як не їси? —здивувався Грицько.— Чи я вбивця який? В мене жінка, діти, ще біда яка вийде...

— Нічого не буде. Я за тебе заступлюся.

— Я й сам за себе заступлюся. Колючками. Але від суду колючками не врятуєшся... Знаєш що, йди проспися, подумай гарненько, може, й не буде в тебе тієї, як її, де...де...

— Депресії?

— Ага, депресії! Може, не так уже й миші винні...

— А хто з'їв?

— Гей, чоловіче, чоловіче, хоч і лис ти, але, видно, розуму маєш небагато...

— Ти мені добалакаєшся...— погрозливо засичав Мацько, але їжак уже сховався, і з-під колючок донісся глухий голос:

— Я тобі зла не хочу. Мізками поворуши гарненько, може, що згадаєш... Сорока має хвіст довгий, дарма що обскубаний трошки. Новину вчора принесла, що ти лісовим начальником задумав стати. Я, правда, не дуже повірив. Ти зроду-віку не був хитрий, дарма що лис. Ледачий, то факт... Але всяке може бути, то я й не пішов на цю твою, як її...

— Виставку?

— Ага, виставку.

— Але ж Сорока така розумна. Та хіба й вона миші їсть?

— Миші? — Їжак засміявся і висунув знову з-під колючок чорний писочок.— Мишей вона не їсть. Ну, й нездогадливий ти, брате! Живеш у

лісі, а не знаєш, що все по ниточці йде: від мишей до Сороки, а від Сороки до...

— Ну, Сорока! — аж засичав лис.— Ну, я їй покажу! А я думаю, чого вона не з’являється! Курячих тельбушків нема. Я часу не мав, малював...

Очі його спалахнули.

— От бачиш,— хіхікнув Грицько.— Спочатку за голову хапай, а потім за хвіст.

— Ну, бувай! — сказав лис, тремтячи від обурення й образи.

— Ти краще тихенько... Може, усе й перемелеться,— лагідненько попросив їжак.— Не зв’язуйся з дурною Сорокою...

— Не вчи мене. Я сам зроблю, що треба. О-ох!

— Почекай! — І коли лис озирнувся, їжак попросив: — Не продай мене. Я тобі, як другу...

— Не бійся. Не скажу! — буркнув той.

Їжак Грицько довго дивився йому вслід, звівшись на задні лапки, І, зітхнувши, промовив:

— Ой наробить він дурниць!

Наш необачний лис ще потинявся по лісі, раз у раз позираючи на гілля дерев, але, крім старої ворони, яка цілісінькі дні просиджувала на дубі, настовбурчивши сіре пір’я, нікого не побачив. Ворона прожила на світі дуже багато, ніхто не пам’ятав її молодою. Лис побоявся її розбудити і тихенько звернув убік.

Про себе він кляв Сороку, як тільки міг. Потрапила б вона йому на очі! Але, як на зло, ця тварюка десь відсиджувалась, може, ловила десь такого самого, як він, довірливого лиса. Мацько вискалив гострі зуби і клацнув сонну муху.

Раптом йому здалось, що це був сон. Що всі його картини висять на кущах і хтось просто пожартував. Мацько чимдуж побіг до своєї нори. Але все залишилось по-старому, тільки роса висохла на траві й листі. Таке не могло приснитись. То тут, то там валялись шматки паперу.

Лис ліг у затінку, примруживши очі, і хоч вуха його за звичкою стояли насторожі, йому було вже однаковісінько. Мацько хотів умерти. За ним пожаліла би, може, мама та ще їжак Грицько, котрий, попри свої колючки, був непоганим хлопцем. Зрештою, може, й він мав рацію, коли говорив, що треба не лізти з власної шкури, а берегти ліс.

Лис важко зітхнув, здмухнувши з лапи павутинку, котру павуки чіпляли, де їм забаглось. Варто було полежати тут до вечора — і вони б геть його обснували з хвоста до голови.

Тут до Мацькових вух донісся шум крил і огидне скрекотання. Він розплющив одне око і помітив Сороку, що, виляючи вправо і вліво обскубаним хвостом, наближалась до нього. Для більшої переконливості він відкинув убік хвіст і надав своїй мордочці трагічного вигляду самогубця.

Одним оком він крадькома слідкував за кожним рухом Сороки. Ось вона зупинилась на кущі і, забачивши "мертвого" лиса, зіскочила на землю.

— Яка ганьба! — заскрекотала вона. — Яка ганьба для лісу! Через якісь там бездарні картини кінчати життя самогубством!

Вона наблизилась до лиса, і той завмер.

— А що про мене подумають? Яка ганьба!

Сорока боляче клюнула лиса в ніс, чого він уже не міг стерпіти. Блискавично розкривши пащу, Мацько вхопив Сороку і щосили здавив. Коли він випустив її, Сорока вже навіки склепила очі.

— Тьху, яка гидота! Могла бути жирнішою на курячих тельбушках! — сплюнув лис невдоволено.

РОЗДІЛ VII,

в котрому йдеться про різну всячину, а також про те, яку роль може грати риба з лісового озерця

Лисову душу знову опанували дикі інстинкти. Після стількох днів творчого екстазу він знову відчув той голод, котрий відчувала кожна істота в лісі.

Мацько ніяк не міг наїстись. Кожного вечора навідувався до курей на село і під кінець так розперезався, що люди змушені були відв’язувати своїх псів на ніч і ті одного разу добряче полатали лисові боки. Мацько відлежувався у норі, але замість глибоких роздумів, котрі завжди охоплювали його в часи вимушеного безділля, в голові його зринали тільки криваві апетитні видіння.

Як це не дивно, але за вбивство Сороки ніхто його ще не притягав до відповідальності. Навпаки, якось до лиса з’явилась власною персоною сестричка Міцька, як завжди, вишукана і елегантна. Принесла хворому меду в березовій корі і ніжним голоском розпитувала про його справи.

— Ми такі раді, такі раді,— щебетала вона,— що ти нарешті почав вести спосіб життя, гідний лиса. Матуся просила, щоб ти зайшов до неї, коли зміцнієш. Вона так давно тебе не бачила. О братику, будь

обережний! Прошу тебе... Тобі слід берегти здоров’я і честь нашої родини!

Лисичка грайливо провела пухнастим хвостиком по носі Мацька і побігла додому.

Але наступного дня лис не міг уже впізнати своєї ніжної сестрички. Вона ввірвалась в його нору, як фурія, тягнучи за собою чоловіка Маркіяна.

— Яка ганьба! — закричала вона, гнівно блискаючи очима.— Що ти наробив?! Тебе викликають до суду! Подумати тільки, ти з’їв Сороку!

Мацько хотів сказати, що він не ризикнув би з’їсти це старе дрантя без шкоди для свого здоров’я, але Міцька перейшла на писк, котрого наш лис боявся більше за всі суди на світі.

Маркіян почекав, доки вмовкне його дорога дружина, і офіційним голосом почав:

— На суді вас запитають, якими мотивами ви керувались, позбавивши життя вельмишановну Сороку. Ваше щиросердечне розкаяння може пом’якшити вину.

— Вона мене оббрехала! — випалив лис.

— Так... А докази? Свідки? Зрештою, ви могли звернутись до нашого суду.

— До суду?! — зойкнула Міцька, але, вчасно схаменувшись, промовила слабким голоском:— Вибач, любий... Я була у Вовка без твого відома, і, повір мені, він був такий люб’язний, що пояснив мені суть справи. Сорока не винна. Вона просто виконувала свій обов’язок.

— Ну, це не міняє справу,— пошкріб Маркіян лапою вухо.— Більше того, це її ускладнює... Повірте, шановний, я щиро вам співчуваю, але закон є закон.

Приголомшений Мацько мовчав. Сестра знову залилась слізьми:

— О любий, я цього не переживу!

І зомліла. Прийшовши, нарешті, до тями на березі струмка, вона твердо сказала:

— Коли я помру, осиротивши своїх малят, то не дозволю вам навіть прийти на мій похорон...

Лисичка зробила вигляд, що помирає. Мацько досить добре знав характер своєї сестриці й спокійно чекав, що буде далі. Але Маркіян не на жарт перелякався і забелькотів, повзаючи перед дружиною:

— О прости мені, о прости!.. Я помру без тебе... не покидай мене...

Міцька розплющила очі:

— Якщо ти нічого не придумаєш, я помру зараз же!

— О люба,— ридаючи, видушив з себе Маркіян,— ради тебе я зроблю все, що в моїх силах!

— Обіцяєш?

— Обіцяю! Клянусь! — закричав чоловік.

— Гаразд, любий! Я тобі вірю. А зараз підемо додому, а то ви мене так облили водою, що, чого доброго, схоплю запалення легенів.

Отож слухайте, що було далі. На другий день Міцька знову прийшла, елегантна і самовпевнена.

— Як твоє здоров’ячко? — передусім запитала вона.

— Добре,— відповів пригнічений лис.

— А гарно я вчора провела цього телепня? — засміялась, показавши білі зубки, сестричка.— Він усе влаштував. Сорока померла від інфаркту. Є свідчення лікаря. Але ти за самовільне влаштування виставки караєшся штрафом у розмірі тридцяти курей. Сам розумієш, це скорше не штраф, а подарунок. Вовк дуже невдоволений. Сорока завжди була в курсі справ...

Лис мовчав.

— Чого ти не радієш? Що таке тридцять курей у порівнянні з власною шкурою? Зрозуміла річ, ти поступово сплачуватимеш штраф: у Вовка немає холодильника... Запам’ятай,— лукаво пригрозила вона,— ти й переді мною у боргу!

— Добре,— неохоче сказав лис.— Мені все одно. Якщо хочеш, я намалюю твій портрет.

— Дякую, ти мені зробиш більшу приємність, коли взагалі не візьмешся до малювання! Досить уже ризикувати нашим добрим ім’ям. Коли б ти мав талант, то зміг би прославити родину. До речі, я уже замовила свій портрет Альцесту. У сірих тонах. Це наймодніший зараз колір. Такий благородний. І до того так нагадує мені дитинство, коли ми з тобою ще не мали шерсті, а були вкриті сіреньким пухом! Між іншим, я чула, що в тебе є якісь окуляри.

— Я їх загубив,— сухо відповів лис. Слова сестри зачепили його за живе.

— Ах, який жаль! — зітхнула Міцька.— Ну, гаразд, я побігла додому! Коли будеш здоровий, берись за роботу. Будь розумний!

Лис, звичайно, не загубив своїх окулярів. Вони десь валялись поміж курячого пір’я. Після того всього, що з цим трапилось, Мацько не мав ніякого бажання в них дивитись, а тим більше комусь показувати.

Охлялий після хвороби лис вирішив піти прогулятись. Голова йому ще трохи паморочилась від слабкості. Сумний і пригнічений йшов Мацько лісом, забувши навіть відповісти на вітання Білочки, що співчутливо дивилась на нього з сосни.

Вряди-годи він сідав відпочивати і без цікавості дивився, як по траві снують проворні мурашки. Отак він дібрався до озерця з темною, аж чорною водою. Озерце було в глибокій улоговині. Навколо росли дерева, але під час дощу вода вихлюпувалась з берегів, погрожуючи затопити ліс.

Мацько дійшов до берези, що нависала над озерцем, і присів від несподіванки. Біля самої води у височезних чоботях стояв лісник і закидав довгого гнучкого прута. Час від часу він витягав сріблясту тремтливу рибку і кидав її у відерце з водою.

Лис, припавши до землі, не спускав очей з риби. Як йому хотілось їсти! Аж слинка текла. Дід витягнув ще одну рибку. Вона так спокусливо звивалась, що лис не втримався і тихенько дзявкнув. Дід обернувся і засміявся:

— А, то ти, волоцюго! Що, вже кури набридли? Рибки закортіло?

Лис хотів втекти, але невидима сила прикувала його очі до відерця з рибою. Він знову дзявкнув і вдарив хвостом по землі.

— Ну й ну!..— здивувався дід.— Скільки лісникую, ще-м не видів, щоб старий лис хвостом молотив!

На підтвердження Мацько ще пометляв хвостом.

— На, бери вже, коли ти такий гречний!

Дід кинув лисові рибку, і той блискавично ковтнув її. Так само з’їв другу й третю.

— Досить з тебе!

Лис жалібно заскавчав. Дивився на діда таким поглядом, що тому аж страшнувато стало.

— Тьху, маро! — Дід перехрестився, але лис не зник.— На ще одну рибу, тільки не дивись такими очима! Ще заговориш по-людськи... Тьху-тьху!

Дід хутенько зібрав пожитки і пошкутильгав геть, бурмочучи щось про себе.

РОЗДІЛ VIII,

в якому Лялечці слід було промовчати, але якщо це йому не вдалося, то хай уже лис вибачить

— Бабо, бабо! Лис! Я лиса бачив! — влетів Лялечка до хати і ледве не впав, перечепившись об поріг.— Бабо, лис побіг, я бачив!

Бабця якраз чистила картоплю, від несподіванки впустила ножа:

— Який лис?

— Дуже гарний! Такий гарний, такий!..— Лялечка аж захлинався. — Бабо, ходімо, може, він ще в малині!

Бабця підхопилась і пішла за онуком надвір.

— Де ж твій лис?

— Там!

Лялечка прикипів очима до кущів. Йому здалося, що там знову зашаруділо.

Дід теж виглянув:

— Що за лис!

— Діду! — залебедів Лялечка.— Злови мені того лиса! Діду!

— А, то той лис, що курей краде! — здогадався дід.

— Ой-ой!..— зойкнула бабця і побігла до стайні.

— Та він не курей крав, діду! — тупнув ногою Лялечка.— Я сам бачив, він фарбу вкрав!

— Що ти мелеш? Яку фарбу?

— Взяв у зуби відро і поніс. Він, певно, хотів перемалюватись. Ой діду!

Дід спересердя сплюнув.

— Вигадуєш, сам не знаєш що!

Тут надійшла бабця:

— Слава богу, не встиг вкрасти ні одної! Скільки тобі казала пса завести! Він ще сюди прийде...

— Бабо, не треба пса! То фарбований лис!

— Господи! — перелякалась бабця і притулила руку до чола Лялечки.— Та в тебе температура!

Лялечка вирвався:

— Бабо, він вкрав фарбу, аби перемалюватись!

Дід пробурчав:

— Признайся, що то ти її розлив і сховав, щоб дід не бачив?

— Неправда! —ледь не розплакався Лялечка.— То лис!

— Не муч дитину! Бачиш, у нього температура! — розгнівалась бабця.— Ходи, Олежку, до хати! Він більше не прийде. Хай спробує прийти! Дідо купить рушницю і його вб’є.

— Ой бабо, не треба! Хай приходить! Я його в клітку посаджу і заберу додому, як мама приїде. Бабо, скажи, щоб дідо не вбивав лиса.

— Добре, добре. На другий раз не кричи, а тихенько поклич діда, і він його зловить. Ходімо, я тобі чаю гарячого дам.

Баба взяла Лялечку на руки і понесла до хати.

— Бабо, а Славко казав, що він лиса припильнує і вб’є з рогатки! То, певно, не той лис... Мій лис хіба фарбу краде, Він хоче царем усіх звірів стати.

— Забиваєш дитині голову дурницями! — бурчав ззаду дід.

— Ти би пив менше та пильнував онука. А то все на мою голову! І вари, і пери, і дитину бав.

— Я вже своє відбавив...

— Ая, відбавив! Хоч би не казав такого! Я тут за рабиню у вас.

— Бабо! — сіпнув її за руку Лялечка.

— Чого тобі, моє золото?

— А як лис перемалюється назелено, то я його не побачу!

— Побачиш, побачиш... Ой боже мій, чого ти чекаєш?! Клич сусідку, хай відлиє на воску. Він тепер цілу ніч спати не буде.

Залишившись сам в темній кімнаті, Лялечка прошепотів:

— Взяв відерце в зуби і поніс.

Він ніяк не міг зрозуміти, для чого такому гарному лисові малювати себе тою фарбою, якою дід малював паркан.

РОЗДІЛ IX,

що міг би видатися занадто фантастичним, коли б до "лиса-куща" ще не існувало "людини-ящика"

Лис Мацько, безперечно, був найчарівніший з лисів, які коли-небудь жили в цьому лісі. Ніхто не знає, чому йому спало на думку намалювати себе смердючою олійною фарбою. Злі язики подейкували, нібито лис став боягузом і зробив це з єдиною метою — ухилитись від сплати штрафу. І що, мовляв, він взимку перемалюється набіло, щоб його не помічали на снігу, а тільки восени, коли всі дерева пожовтіють, буде схожий мастю на звичайного лиса.

Бідний Мацько! Його, найхоробрішого в світі лиса, звинуватили в боягузтві! Його, котрий так безстрашно кидався у людські курники, його, хто малював дивовижні картини, сповнені неабиякої прозірливості!

Що ж, подібне випадало на долю не одному справжньому художнику... І якщо в лиса зараз депресія і він вирішив більш ніколи-ніколи не малювати, то дозволь йому не повірити разом з тобою, великодушний читачу! Лис Мацько, безперечно, ще не раз замре в подиві перед живою картиною, що відкриється свіжо і яскраво його очам, очам художника, і спробує передати її, щось змінивши, щось додавши.

Ні-ні, ми не прощаємось з ним! Лис ще не раз промайне перед нами золотистим видивом. Згадаймо лишень його улюблені слова: "Сонце все-таки зійде!" Авжеж, можете в цьому не сумніватись! Сонячний день минає швидше, ніж похмурий, і навіть жаби йому зрадіють і, відчувши погоду на ранок, увечері захоплено співатимуть на болоті пісень...

Мацько підійшов до води І, здмухнувши комарів, напився. Вода була холодна, як лід. В намулі ліниво ворушились рибинки, котрих наш лис при всьому бажанні не міг вловити. Найкраще було лісникові, що мав довгий ліщиновий прут.

Лис провів його аж до узлісся. Скрадався так тихо, що жодна гілочка не хруснула під лапами. Дід, той, навпаки, з усіх сил тупав ногами в

кирзових чоботях, аж зайці десь принишкли в другому кінці лісу, тремтячи з переляку, як осикові листочки.

На узліссі стояла сторожка, а коло неї — копичка сіна. Лісник, як і сподівався Мацько, пішов туди, і невдовзі над хатиною з’явився легенький сизий димок. Лис не переносив диму, але цього разу він пах рибою і ще якоюсь травою.

Минуло небагато часу, і дід вийшов з хатини, тримаючи в руках горщик, закутаний білою хусткою. До лисового носа знову донісся спокусливий запах риби. Дід пошкутильгав стежкою до села. Лис теж мав свою стежку до села, і обидві стежки зустрічались на містку. Проте лис із дідом ніде не сходились, крім лісу. І обоє були з цього задоволені.

Проте сьогодні Мацько відчував дивне бажання. Отак би взяти й піти поруч з дідом, вдихаючи запах його кирзових чобіт, тютюну, слухаючи лагідний голос.

Лис почув гудіння, що весь час наростало, ніби сунула ціла хмара джмелів. Піднявши голову, він одразу ж метнувся під кущ і припав до землі. Літак пролетів над ним низько-низько.

— Чого б то я швендяв тут і чужі сіті рвав! — проскрипів чийсь голос. Та хто, крім Павука, ще сіті розставляє?

— Йой, вуйку, не гнівайтеся! —лагідно озвався лис.— Так гуділо, що я ледве не оглух.

— Літак?

— Літак, а все одно страшно. Ще впаде...

— Хе-хе-хе! — засміявся Павук. — Ще такого не було! Слухай, тобі нічим не пахне?

— Рибою,— признався лис.— І димом.

— Та я не про те! Літак тут нічим не побризкав?

Лис понюхав.

— Ні. А ви що, вуйку, нюху не маєте?

— Мав колись, та пропав. Добре, що сам залишився живий!

— Та що ви кажете?!

Лису дуже кортіло з кимось відвести душу. Павук не вельми йому подобався. Мав добіса очей, і перед ним нічого не можна було втаїти. Ще й був призвичаєний вішати співрозмовнику павутину на вуха і хвіст.

— Гербіциди кляті, бодай їм добра не було. Отак просто з літака сиплють нам погибель. Нащо їм ті гербіциди, не знаєш?

— Ні, вуйку.

— Я теж не знаю, на яку твар їх сиплють. Як нанюхався їх, то вже більше нічого не внюхаю... Раніше мушка була як мед солоденька, а тепер, котру не вловлю, гербіцидом відгонить. Тьху! Якби те знав, то павуком не з’являвся б на світ! — зітхнув Павук, снуючи туди-сюди.

— Ой вуйку, я так само волів би не бути лисом!

— А ким би ти волів бути? — поцікавився Павук.

— Всім, не лисом. Може, людиною, а може, й кущиком зеленим, таким, як оце ми під ним сидимо. Нікому до нього нема діла...

— Як то нема нікому? А мені? —образився Павук.— Це, можна сказати, моя батьківщина.

"Ну, якби я був кущиком, то жоден павук не посмів би мене своїми сітями обплутувати!" — подумав лис, дивлячись, як Павук нахабно, обсновує його павутиною.

— Слухайте, а добре було б, якби я людиною став? Га, вуйку?

— Ти що, здурів? Ті люди — як перекотиполе. Сьогодні тут, завтра там. Бігають, як навіжені. Я чого у ліс втік? Спокій. Ніхто мій кущ мітлою не вимітає, не миє, не вичищає. Сидиш собі, тчеш павутину, їси, потім знову тчеш, потім знову їси... Нікуди не. треба спішити...

— О-ох! — зітхнув лис.

— Ти чого охкаєш?

— Я би вік отак сидів на сонячній галявині!

— А, що вже кому... Мені більше в затінку подобається...

— Мабуть, краще бути кущиком...— вирішив лис.

— То ставай!

— Як стати?

— Як хочеш, ставай. Кажи всім, що ти кущ. Може, повірять...

— Ні, не повірять! Як не повірили, що я художник, то не повірять, що я кущ.

— Е-е, помиляєшся, голубе!.. Художник не кожному вгодить, а під кущем кожен захисток знайде.

— Які ви, вуйку, мудрі! —захоплено мовив лис.— Мені би ваш розум...

— То стань павуком. Мух і на тебе вистачить. Якби не мотався так, то, може б, і був розумніший.

— Ой, правда ваша! — зітхнув лис.— Але мені б краще кущиком. Я би вже з місця не зрушився, тільки б щось їсти роздобув.

— Е ні, як вже кущ, то кущ, — заперечив Павук.— Слухай, у тебе ж листя не по сезону...

— Яке листя? — не зрозумів Мацько.

— Шерсть у тебе відтепер листям стала. Ясно? Листя в тебе по-осінньому жовте.

— Руде.

— Один дідько, чи руде, чи жовте. То, може б, ти перемалювався, чи що, на зелене? А то ніхто не повірить, що ти кущ.

— Я перемалююся. Мені що! Я ж, можна сказати, художник. Вже так себе розмалюю, що стану найсправжнісіньким кущем у лісі! — закричав радісно лис, аж павутина порвалася.

— Ой, вибачте, вуйку...

— Нічого, нічого... Я так за звичкою. Я вже поснідав і пообідав. Бувай, кущику!

— Бувайте, вуйку. Дякую! — шанобливо попрощався лис і, забувши, що він відтепер кущ, жваво вистрибнув на стежку.

## РОЗДІЛ X,

в якому теж нема нічого фантастичного, окрім полювання на лиса

Сонце вже помаленьку заходило, кидаючи останні щедрі промені на верхівки вишень. Лялечка нікому не признавався, що чекає на лиса. Сидів собі в садку на стільчику і був певен, що лис, коли перемалюється, обов’язково зайде йому показатись. Дід, просто смішно, ще дотепер шукає відерце з фарбою. Лис, напевно, сам принесе відерце, коли перемалюється. Ой, швидше би!

Коли він розповів Славкові про лиса, той спочатку теж не повірив. Сказав: "Не бреши!" А в самого аж очі загорілись. Потім сказав: "Якби знав, то тоді б свою рогатку дав". Хитрий який! Лис би втік і більше б не прийшов...

— Олег!

Лялечка підняв голову.

— Хочеш, покатаю?

Це був Роман, Славків старший брат. Він ходив уже у сьомий клас і мав свій велосипед.

— Хочу!

— Сідай! Я сьогодні добрий.

— А де Славко?

— Дома. Так дістав від баби, сісти не може. Цікаво, що ви таке задумали, що він всі шнури, на які баба лахи вішала, повідтинав і десь сховав?

— Я нічого не знаю! — здивувався Лялечка і подумав:

"Диви, який хитрий! Без мене хоче лиса зловити". Й уголос сказав: — Та не зловить він його!

— Кого?

— Лиса.

— О,— засміявся Роман,— а ти кажеш, що нічого не знаєш! Ну, то куди поїдемо?

— До лісу.

— Е, до лісу вже пізно! А от до річки, прошу дуже! Сідай...

Він посадовив Лялечку на раму велосипеда, і вони обоє, міцно тримаючись за руль, помчали вулицею. Вітер геть розкуйовдив кучері Лялечки. Хлопець майже нічого не бачив, тільки, коли колеса наскакували на камінчик, холонув від страху. Лялечку ніхто ніколи не катав на велосипеді. Мама не вміла їздити. Якби тато не поїхав далеко, Лялечка міг би його попросити. Тато, напевно, вмів їздити на велосипеді. Лялечка ще його не бачив. Мама раз на місяць брала від нього гроші на пошті й гнівалася, що мало. Лялечці от гроші здавалися великим багатством. За них можна було купити всі машини в універмазі.

Вони під'їхали до самої річки й зупинились коло містка. Роман зсадив Лялечку на землю, і той полегшено зітхнув. Як тут було гарно! Прозора водичка дзюрчала між камінцями, і де-не-де мигтіли малюсінькі рибки. Лялечка попробував, чи тепла вода.

— Ей, ти у воду не лізь! Намокнеш, хто буде за тебе відповідати? — закричав Роман.

Лялечка слухняно відсмикнув руку. Коли він обернувся, то побачив, як Роман, присівши на камінь, курить цигарку, раз у раз дивлячись, чи хто не йде.

— Ти теж дивися. А то як наднесуть когось чорти, біди не оберешся...

Лялечка захоплено дивився, як у того з рота й носа клубками йшов дим.

— А ти вухами можеш дим випускати?

— Що, я клоун? — образився Роман.— Ану розкажи мені, що ви за лиса збираєтесь ловити!

Лялечка мовчав.

— Не бійся, нікому не скажу! Щось я чув від Славка, ніби лис якийсь у вас відро з фарбою вкрав. Чого тільки ті діти не придумають! Цирк! Може, ваш лис ще балакати вміє по-нашому?

— Не знаю,— буркнув Лялечка сердито.— Я з ним не говорив.

Роман реготав, може, з хвилину, а потім несподівано зробив страшні очі:

— Хочеш, я тебе навчу, як на лиса полювати? Значить, так, береш сокиру, як не маєш рушниці, і гайда в ліс. Знаходиш лисячу нору, розкладаєш вогонь, щоб дим тягнуло в нору, і чекаєш. Довго, недовго, але чекаєш...

Роман спинився і посміхнувся недобре. Лялечці раптом здалося, що зараз станеться щось страшне. Він хотів затулити вуха, аби не чути Романових слів, але не міг поворухнутись.

— Так от… Як лис почне задихатися, то мусить або вилізти з нори, або здохнути. А котрий лис хоче здихати? От він вискакує з нори, а ти його сокирою по голові цюк — і все. Найтяжче нору знайти, правда?

Лялечка опустив очі. Але Роман, добре його налякавши, подобрів.

— Не бійся, не вб’ю твого лиса! Я тебе, коли хочеш, буду кожного вечора катати. Тільки не скажи, що я курив, бо будеш бідний, небоже. Пойняв?

— Угу,— хитнув головою Лялечка.

— Ну, сідай! Поїхали! — позіхнув Роман.

Лялечка не хотів Іти спати. Він все ще сподівався, що лис з’явиться сьогодні. Вже геть стемніло, а хлопець і далі вибігав надвір, вслухався, як вітер шарудить вишневим листям.

— Ти підеш спати чи ні?! — розсердився дід. Він, як завжди, дивився телевізор, а Лялечка своїм рипанням заважав йому зосередитись на останніх новинах. Баба розмовляла з сусідкою і не мала часу вкласти Лялечку спати.

Хлопець ходив з кімнати в кімнату, і йому здавалось, що лис ось-ось вигляне з-під канапи або з шафи.

— Лисе, лисе! — тихенько покликав він.— Киць-киць!

Як же кличуть лисів? Ні, у всякому разі, не киць-киць, як котів.

— Лисе, лисе! — кружляв Лялечка по кімнаті.

В кутку щось важко зітхнуло, аж задеренчали шибки.

— А то що таке? — сплеснула руками бабця, ввійшовши до кімнати і засвітивши світло.

На підлозі яскраво вирізнялось кілька зелених слідів. Їх не було багато, але бабця закричала:

— Хто сюди пса привів?! Хто сюди пса привів, я питаю?!

Прибіг дід і закричав теж:

— Ви тут всі подуріли! Який то пес, як то кіт! Дайте мені нарешті відпочити!

— То лис,— тихенько сказав Лялечка, і він єдиний мав рацію.

РОЗДІЛ XI,

про те, як погано бути лисим лисом, а ще гірше фарбованим, коли не володієш силою переконання

Справді, то був лис. Але який нещасний! Всі вже спали, тільки Лялечка не спав. Місяць світив ясно, і було видно як удень.

Лис сидів на кріслі, звісивши свого жахливого хвоста, геть злиплого від фарби, і тихим сумним голосом розповідав:

— Сьогодні я помітив, що шерсть (тобто листя) починає облазити, і так перелякався. Я не хочу бути лисим лисом.

Лялечка пирснув, надто вже смішно звучало "лисий лис". Мацько образився:

— Тобі смішно? Інші теж сміялися. Їжак Грицько сказав, що я найсправжнісінький кущ, тільки смерджу фарбою. Думаєш, хоч одна пташка сіла на мене? Нічого подібного! На пеньки сідали, а від мене тікали, як від опудала. А смердить як! Видно, фарба ще не просохла.

Лис щосили чухав себе лапою. Лялечці аж шкода його стало.

— Коли б я знав, що то погана фарба, то сказав би тобі.

— Коли б ти знав! — обурився лис.— Люди все повинні знати! Можуть всюди ходити, куди їм заманеться, не те, що наш брат. Тільки висунь носа із заповідника — трах-тарарах! —і тебе нема. Всі ви такі розумні! Понавигадували різної гидоти... Що буде, як я весь облізу? А може, захворію і помру.

— Ой, не вмирай, лисе, я тебе прошу! — перелякався Лялечка.— Не вмирай, любий. Давай викличемо лікаря.

— Ото придумав! Знаю я ваших лікарів! Здеруть шкуру і спасибі не скажуть. У нас, звірів, один лік: травичку яку з'їсти і в нору відлежуватися. А яку травичку від цієї клятої фарби, того я не знаю. Нюх у мене пропав, смак теж. Воно б, може, кущикові не треба їсти, але ж не можу я одним повітрям живитися. Так чи не так?

— Так,— погодився Лялечка.

— Їсти в тебе чогось не знайдеться? — наважився спитати Мацько.— Я, крім малини, нічого в роті сьогодні не мав.

— Я зараз щось пошукаю. А що би ти їв?

— Що-небудь.

— Почекай.

Лялечка зліз із ліжка і тихенько прокрався до дверей. Найважче було відчинити їх, так, щоб не дуже рипіли. Як хлопець не старався, але це йому не вдалося. В другій кімнаті спали дід з бабою. Дід страшенно хропів, аж здригались стіни. Лялечка, холонучи від страху, перебіг кімнату й опинився в коридорі. Там було дуже темно. Лялечка ледве не перекинув відро з водою. На кухні він вхопив кусень хліба і, подумавши, взяв ще горня з маслом та огірок.

Лис спочатку з’їв масло, потім хліб, а коли залишився тільки огірок, сказав, що вже наївся.

— Хороший ти, як тебе там звати?

— Олег.

— Хороший ти, кажу, Олег. Поїв, спасибі, аж на душі полегшало!

— А тебе, лисе, як звати? Лис?

— Мацьком мене звати.

Лис позіхнув, а за ним і Лялечка.

— Ой, щось спати хочеться! Не знаєш, чому це, як поїси, зразу на сон хилить і таким добрим робишся?

— Не знаю. Лисику, розкажи щось про себе!

— Потім. Щось спати захотілось. Ти не будеш проти, як я у вас в стайні на горищі переночую. Надворі вітер, ліньки пертися до лісу.

— Як ти туди вилізеш?

— По драбині, звичайно. Думаєш, лиси не вміють лазити по драбині? Лиси все вміють. Ну, то як?

— Ой лисику, я такий радий! Залишайся у нас!

— Ну, що ти! Я переночую і піду. Добре, що в тебе пса нема. А ти, може, щось придумаєш, як ту кляту фарбу вивести...

— Я діда спитаю.

— Спитай. Тільки про мене ні-ні!

— Ні-ні!

— Знаєш, коли мені на душі кепсько стане, так кепсько, що хоч скавули, я собі скажу: "Сонце все-таки зійде!" І, диви, трохи краще стане.

— "Сонце все-таки зійде!" — повторив хлопець, хоч нічого не зрозумів.

— Ну, бувай!

— Бувай, лисику! Приходь!

Лис стрибнув у вікно і зник. Лялечка ще хотів подивитись йому вслід, але голова його сама по собі припала до подушки, і він міцно заснув.

А Мацько, зарившись на горищі в солому, довго вслуховувався у незвичні для нього звуки, і очі його лагідно блищали в нічній темряві.

## РОЗДІЛ XII,

### де Мацько знайомиться з сучасним акселерованим котом і з куща, мусимо сказати, досить звичайним шляхом знов перетворюється на лиса

Прокинувшись вранці, наш лис усвідомив, де він необдумано вирішив спати, і вжахнувся. Боже, він опинився в пастці! Ранок почався зі звуків. Спочатку защебетали пташки. Лисові спросоння здалось, що він у себе в лісі. Потім закукурікав півень, і це нагадало Мацькові, що він винен Вовкові тридцять курей. "Щоб ото курям у лісі робити?"— здивувався лис. Та тут заверещала свиня... Мацько розплющив очі. Де він спав! Не в норі, а на горищі. Людському горищі! Лис виразно, зовсім близько почув людський голос. "Тю-тю-тю!" І його аж затрусило. Оце так пригода! Варто комусь піднятись по драбині — і кінець. Лис гарячково зарився в солому і тут відчув, як його ноги торкнулося щось волохате й тепле. Він аж підстрибнув, але те волохате раптом замуркотіло і притулилося до лиса. Мацько похолов. Він знову відсунувся, і те волохате невдоволено муркнуло, чхнуло і стало продиратися крізь солому.

Лис побачив круглі величезні очі, що здивовано витріщилися на нього. Звір з такими очиськами не міг бути малим.

— Няв! — сказало волохате і висунуло голову. Голова в нього була маленька, і аж тепер Мацько здогадався, хто перед ним.

— Няв! — сказало кошеня.— То це ти біля мене спав? А я думав, що то кожух. Де ти так вимазався?

— Мовчи,— затремтів лис.— Не видавай мене! Я не винний. Хлопчик обіцяв спитати діда, як мені позбутися фарби. То я на нього чекаю.

— Хлопчик? — пирхнуло кошеня.— Цей жахливий хлопчик?! Хіба він на щось здатний, крім того, щоб верещати і тягати мене за хвіст? Він тебе не тягав? Чи в тебе нема хвоста?

— Як то нема?! — образився лис і витягнув на світ божий свого обліпленого фарбою хвоста.

— Ого! Я одного разу теж заліз у фарбу.

— Ну, то що ти зробив?

— Та я трішечки. Вона потім сама злізла.

— А-а,— протягнув лис.— А я увесь заляпався...

— А ти хто такий? Я щось такого звіра не бачив. Ти часом не пес?

Очі в кошеняти спалахнули зеленим світлом, а хвіст став пухнастим, як у білки.

— Пес?! Боронь боже! Я їх боюсь!

Лис знову затрясся.

— Якщо ти не пес, то можеш сидіти на горищі. Мені не жаль! А хто ж ти тоді?

— Кущик. А до того був лисом Мацьком.

— Кущик? — засміялось кошеня.— Щось не схожий!

— Мені Павук казав, що досить переконати, що ти кущ, і всі повірять. Зрештою, я зелений, хіба не бачиш?

— Та бачу, що зелений. У хазяїна є зелений светр, але ж він не кущ!

— Хазяїна? О боже! Я пропав!

— Та не бійся! Найстрашніший його внук, хлопець отой. Доки його не було, я жив спокійно. Спав на канапі, їв регулярно, бавився, а тепер через цього малого мене женуть з хати. Бояться, щоб він не заразився від мене глистами чи ще чимось.

Кошеня ображено і разом з тим зневажливо чхнуло.

— Ну, мені пора снідати.

— А що ти будеш снідати? — спитав лис, І в нього покотилася слинка.

— Те, що завжди. Молоко і, може, винявчу шматочок ковбаски.

Лис важко зітхнув:

— А миші тут на горищі є?

— Ти що, здурів? Які тут можуть бути миші? Я тут відпочиваю, Та невже ти думаєш, я за ними бігати буду! Те, що коти повинні ловити мишей,— анахронізм. Сучасний акселерований кіт цілком може звільнити себе від цього неінтелектуального заняття. Ну, я пішов. Якщо хазяйка розщедриться, то і тобі, лисе, який шматочок підкину.

Кошеня граціозно стрибнуло на край драбини і заглянуло вниз.

— Коли хочеш мишей, то ось вони біжать! Одна, друга, третя... З десяток набереться. Лови, скільки душа забажає... Чао!

— Чао! — сказав лис, і кошеня зникло.— Миші,— зітхнув він.— Якби вони догадались вилізти сюди!

Скільки йому ще тут сидіти! Хоч би вечір швидко настав. Як добре було в лісі! Спокійно. А тепер через ту кляту Сороку йому життя нема. Курей треба ловити. Все! Зловить він тих тридцять курей і ногою більше не ступить сюди. Хлопець Олег може приходити в ліс. Він йому все покаже. Скільки там цікавого! А на галявині, на його сонячній галявині!

Лис тихенько заскімлив. Він згадав тепер усі свої безнадійно з’їдені мишами картини, і вони видались йому такими гарними. Як жаль, що він не встиг намалювати своєї улюбленої галявини, не передав подиху вітерця, тремтливої роси на квітах і травах, кружляння хмарок. Ризикував, дурень, життям, ніби не можна було обійтись без курей. А для того, щоб зараз сидіти в селі, здригатися від кожного шелесту і чекати, доки люди зроблять на нього облаву?

— Лисику! Лисику! — почувся знизу голос хлопчика. — Лисику, ти ще тут? Не бійся, то я, Олег!

Мацько обережно підповз до драбини.

— Я тут.

— Ой лисику, як добре, що ти тут! А я думав, що ти пішов. Злазь до мене.

— Ти що?! — перелякався лис.— Щоб мене побачили?! Краще ти сюди лізь...

— Я не вмію.

— Що тут вміти! Ставай на драбину і допомагай собі передніми лапами.

— У мене нема лап. То руки, лисику.

— Руки чи лапи, один біс.

— Ой лисику, який ти зелений! А дід мазав ту підлогу, де ти наслідив, аце-аце... Ой, забув... Я тут взяв у нього трохи цього аце-аце... Він так гарно пахне. Помажешся — і фарба зійде.

— Давай сюди! — зрадів лис.

— Я боюся лізти! — заскиглив малий.— Ще впаду!..

— Не впадеш,— закрутився нетерпляче Мацько.— Роби, що я кажу. Стань задніми лапами. Ось так... А тепер одну лапу постав вище, а потім другу знову вище... І тримайся передніми лапами. Ну, ще трохи, зовсім небагато лишилось. Ну, ось і все. Молодець!

Коли вони добре вмостились, Мацько одразу попросив:

— А тепер маж мене своїм аце-аце.

— Ацетоном! — згадав Лялечка.

— Ага.

Хлопчик відкоркував пляшечку.

— А не мало буде? — засумнівався лис.

— Я ще принесу.

— Давай маж.

Хлопчик полив на ганчірочку ацетону і взявся терти лисові спину. Ганчірка зразу стала зеленою.

— О, диви, пускає!

— Три, прошу тебе!

— У мене вже руки зелені... А твоя шерсть чистою стає.

— Ой, пече!..— зойкнув лис.

— Якби було багато ацетону, ти би в ньому скупався. У мене вже руки болять. Я перепочину трошки...

— Перепочинь...— змилувався лис.

— Лисику, а мене сьогодні трохи не били за масло. Я сказав, що був голодний і з'їв.

— Правильно сказав! — похвалив його Мацько.

— Але ж я збрехав, лисику! То ти з'їв. Моя мама дуже не любить, коли хтось бреше. Вона на море поїхала з дядею Володею. А я збрехав...

— Справді,— задумався лис.— От біда! Я, наприклад, не знаю, коли кажу правду, а коли брешу. Коли правду кажу, мені не вірять, а коли збрешу, всі вірять. Може, у вас, людей, не так. От я Сороку загриз. Прикинувся мертвим, а вона повірила і дзюбнула мене в ніс.

— А мій дід теж бреше,— признався Лялечка.— Щоб я спав, він мені всього наобіцяє, що в ліс поведе, на річку. А сам ніколи ще зі мною ніде не пішов. А баба часу не має. Вона в нас рабиня. Лисику, а скільки тобі років?

— О, я вже дорослий! Чотири.

— Ти диви, а мені п’ять, і всі кажуть, що я ще малий. Чому, лисику?

— Звірі раніше дорослішають, може, тому. Ти вже відпочив?

— Трошки. — І хлопчик знову заходився терти шерсть лиса.

— Дідо такий злий був, коли довідався, що відерце з фарбою пропало. Причепився до мене, мовляв, то я...

— Ой, пече!

— Потерпи, лисику, будь розумний! Коли я вперше побачив тебе, ти такий гарний був. Золотий! Гарніший, ніж на картинці. Я навіть пробував тебе намалювати, але ти несхожий вийшов. Лисику, а ти вмієш малювати?

— Я? — гордо посміхнувся Мацько.— Я, коли хочеш знати, художник!

— Намалюй мені себе, лисику! Я повезу в місто і розповім, який у мене лис був гарний на селі.

— Я вже не малюю,— сумно зітхнув лис.— Через свої картини стільки лиха набрався, хай його біс візьме! Але для тебе я колись намалюю картину.

— Чесне слово?

— Чесне слово.

— Лисику, ацетону вже нема, а в тебе і голова, і хвіст, і лапки ще зелені. Я потім ще принесу. То ти посидь, почекай...

— А ти мені мишку одненьку не зловиш? — жалібно глянув на нього лис.

— Я не вмію. Ти що, їсти хочеш?

— Ага.

— То я тобі принесу щось поїсти.

Лялечка, провалюючись у соломі, побрів до драбини.

— Ой, я не злізу!

— Та це зовсім легко. Заплющ очі і зсувайся по щаблях.

— Боюся.

— А ти не бійся. Уяви, що коли не злізеш, то ніхто тебе не зніме.

— А баба?

— А ти уяви, що баба пішла ловити рибу!

— Ха-ха! А дідо?

— А ти уяви, що дідо поїхав на море!

— А ти?

— А ти уяви, що я зараз в лісі, лежу на своїй сонячній галявині!

Нічого було робити Лялечці, й він зліз сам. І радо заплескав у долоні.

— Ура, лисику, я вже вмію лазити по драбині!

— Тихше, тихше,— зупинив його Мацько.— Ти пам’ятаєш, що про мене нікому ні-ні?..

— Ні-ні!..

## РОЗДІЛ XIII,

в котрому нічого не відбувається, оскільки автор трохи забобонний

А ви десь бачили подібного лиса? Думаєте, що все це було насправді? Звичайно, ви так не думаєте! Якщо можна повірити в те, що у лісі міг з’явитись художник Лис, бо рано чи пізно серед такої краси повинна була забитись у когось мистецька жилка, то ви нізащо не повірите в інші його пригоди. І матимете рацію.

Бо лиса Мацька вигадав сам Лялечка. Ви пам’ятаєте, що говорив Павук лисові: "Головне, щоб всі повірили в те, що ти кущик"? А щоб повірили, треба переконати. Шановні батьки, не поспішайте відвозити своїх дітей на село тільки заради того, щоб вони придумували лисів, зайців і сорок! Все це вже давно придумано й досить-таки хитромудро.

Лялечка хотів мати друга, і те, що він вибрав лиса, а не хлопчика, чи дівчинку, чи вас, батьки, скоріше сумно, ніж цікаво. Сумно й те, що лис замість того, щоб лежати на сонячній галявині, сидить на горищі і гризе кістки з супу.

А взагалі, в нашій розповіді ми не відступаємо од життєвої правди. День у нас змінює вечір, обід змінює вечеря, та й дощ переважно кінчається тим, що хмари відсуваються на задній план, а на передньому з’являється сонце.

Минуло кілька днів. Про що тільки не говорили Мацько з Лялечкою! І про ліс, і про дитячий садок, і про те, ніби найкраще мистецтво — сюрреалістичне, і про мишей, і про жирафу, і про машини, і про міліціонерів, і про те, як, напевно, гарно купатися в морі, і про те, що несправедливо лисів називають хитрими, і про те, що з кожним днем все важче красти курей, і про Славка, і про його брата Романа, якому ніхто не дозволить викурити лиса з його власної нори, і про те, як нелегко Лялечці добувати для Мацька їжу, і про те, що дід уже запитував, чого Лялечка так часто бігає до стодоли, і про те, що бабця написала мамі листа, і про те, що якби лисові ще трохи ацетону, він би не заважав більше Лялечці, і про те, що він йому не заважає, а навпаки, Лялечка дуже радий, що в нього на горищі живе справжній лис, і про... Але — стоп!

## РОЗДІЛ XIV,

котрий містить в собі достатню кількість інформації

Спливло уже кілька днів, а може, й цілий тиждень. А Мацько навіть не думав залишати гостинне горище. Цілі дні валявся в соломі й бесідував з Лялечкою, котрий носив йому їсти. По правді кажучи, лисові було соромно зловживати гостинністю хлопчика, але ще більше соромився він з’явитись у лісі після такої ганьби. Подумки він себе тішив, що дехто за ним жаліє. Ображений талант і не думав прощати зло, заподіяне обивателями.

Лис кожного ранку говорив собі: "Треба щезати", але ті тридцять курей... О боже, хто вигадав ці закони?! Лис, як І кожен справжній художник, в душі був анархістом, не терпів ніяких обмежень своєї свободи. Власне, тому й хотів він стати непримітним кущиком. Що з того вийшло, ви самі бачите.

Старанням Лялечки фарба потроху злізала, і недалекий був той час, коли лис міг показатись перед своїм другом у повній красі: вогненно-

рудий, з білою цяткою на грудях і неймовірно пухнастим хвостом з кінчиком, наче вмоченим у солодку сметанку. Мацько жив відносно спокійно. Якщо Лялечка деколи й заводив розмову про лиса з дідом або бабцею, йому все одно ніхто не вірив. І це було великим щастям для Мацька, бо малі діти не навчені мовчати й берегти таємниці.

Лялечка навіть одного разу приніс лисові папір й олівці, щоб той щось намалював, і дуже сміявся, коли лис взяв олівця в зуби і так малював. На лисовому малюнку ліс вийшов мовчазний, нерухомий і порожній, але хлопчик ніколи не був у лісі, й малюнок йому видався чудовим. А в лиса раптом зіпсувався настрій, і він став небалакучим. Лялечка помітив це, й Мацько сказав, що в нього болить живіт, і категорично відмовився приймати будь-які ліки. Вони трохи не посварились, вперше за весь час.

Дід збирався йти косити, покликав хлопчика, і Лялечка побіг. Лиса це розсердило, бо хлопець виглядав дуже радим. Він ще глибше зарився в солому і хотів задрімати, але сон його не брав. Настав вечір. Лис чув з горища дзвінкий сміх Лялечки і ще якісь дитячі голоси. Йому стало так тоскно чомусь, що коли, б він не був серед людей, то навіть задзявкотів би тихенько. Внизу хрюкала свиня і вмощувались кури на сідалах. Чому лисові ніколи не спадало на думку поцупити одну з цих несучок? Він дав слово Лялечці не чіпати їх і твердо дотримувався свого слова. А насправді наш лис аж тепер став боягузом. Він був з самого початку небажаним гостем на селі для всіх, крім Лялечки. Ще трохи — і його можна було б припнути на ланцюг до собачої будки замість пса. Кошеня одного разу зізналось, що воліло б лиса бичити замість собаки, і на всі лади вихваляло переваги собачого життя.

Мацько тільки сміявся. Він добре знав цих нещасних, озлоблених істот, з якими неможливо було поговорити, бо вони дикіші за найдикішого зайця в лісі.

Лис чи спав, чи не спав, хоч надворі була вже ніч і цідив дощ, почув знизу шарудіння і тихий голос:

— Мацьку, агов, ти тут?

Лис одразу впізнав їжака і в один стрибок опинився коло драбини:

— Тут я, Грицю, тут!

— Слава богу, що ти тут! Ледве знайшов тебе,— обізвався їжак з темряви.— Ану, злазь сюди, поговорити треба!

Лис покірно зліз із горища. Не встиг і рота розтулити, щоб привітати приятеля, як Грицько напав на нього:

— Ну, всього я чекав від тебе, тільки не цього. До чого ти дійшов?! Яка ганьба! Покинути ліс і гніздитись на людському горищі! Ти здурів, чи що... Вони тебе ще не заставляли за палицею бігати і через шнурок стрибати?

— Ні, а що?

— Ти ще питаєш, що?! —визвірився Грицько.— Звідки ти сам? З лісу чи з зоопарку? Ти лис чи... дресированний цуцик? Я тебе питаю!

— Чого ти до мене причепився? — скипів Мацько.— Та лис я, лис! Можеш помацати. Хотів я стати кущем, то й що? Ви не повірили. А тепер я знову лис. Фарба майже облізла. Присвіти своїми баньками, побачиш, хто я!

— Є, не прикидайся дурним! Зверху ти, може, й лис, а душа в тебе уже не лисяча. Рабська душа в тебе. І совісті ні краплини нема!

— Що ти мені про совість говориш! Думаєш, що в Сороки або у Вовка є совість?

— Проміняв ти свою совість лисячу на недоїдки, а ліс — на горище. А я так боявся! Думав, тебе зловили в селі і вбили, що ти сам здуру в петлю поліз... Пішов дізнаватися і дізнався... Кошеня тут одне зустрів, і воно мені сказало, де ти.

— Грицю,— важко-важко зітхнув лис.— Як міг я після тих знущань і глузувань сидіти в лісі? Якби не клята фарба, то ще б терпів. А то боявся, що вся шерсть злізе...

— Аби душа була чиста! — буркнув їжак, але вже лагідніше.

— Нічого ти не розумієш, Грицю. Шерсть для лиса — справа честі. От, приміром, як для тебе колючки.

— Ти мої колючки не чіпай! Я ними від ворогів обороняюсь і на них діткам харч ношу! Без них я не буду їжаком.

— Грицю, та невже ти думав, що я тут вік буду сидіти? Мені, коли хочеш знати, кожної ночі ліс сниться.

— Міг би вже давно там бути...

— Ти знаєш, страшно чогось мені. До лісу так далеко...

— То мені не далеко,— обурився Грицько.— То я можу?!

— Чого ти такий сердитий? Ти маленький, сіренький, тебе в траві не помітиш. А мене за кілометр видно.

— Хочеш, я тобі скажу, чого ти став боятися? Бо ти тепер не села боїшся, а лісу. Відвик. Ти ось що, давай не гай часу, а ходи зі мною. Удвох веселіше буде.

Лис озирнувся на своє горище. Звідти несло теплим солом’яним духом.

— Ти мені на горище не поглядай. Кінчилось твоє байдикування! Я новину гарну маю для тебе... По-перше, Вовка скинули. Були у нас вибори, то тепер головою у нас молоденький Вовк, той, що театр хотів організовувати, але йому не дозволяли. А по-друге, скоро у нас День лісу, свято велике, і Вовчик закомандував усі сили кинути на підготовку. Змагання різні спортивні будемо проводити, концерт, карнавал. І конкурс на кращу завісу для театру...

Їжак кахикнув і вмовк.

— Ну? Розказуй, чого ти замовк? — нетерпляче закрутився лис.

— Та, кажу, конкурс на кращу завісу. Можна її намалювати, або сплести, або ще щось придумати. Кажу, брате, лісу тепер не впізнати! Всі тільки про свято й говорять... Ну, то як, підеш зі мною чи тут будеш боки відлежувати?

— Ой Грицю, та я б тебе обняв за таку новину, якби не твої колючки! Побігли мерщій!

— Чого маємо бігти? —забурчав Грицько.— Підемо помаленьку. До ранку ще далеко.

І коли вони вже вийшли надвір, їжак смачно плямкнув:

— Ну й миші тут у тебе, брате! Може, перекусимо на дорогу?

— Що ти, що ти?! —перелякався Мацько.— Ходімо! Мені зараз жодна миша в горло не полізе!

— Мокро тут щось... Ще втопимося в калюжі! — злукавив їжак.

— Я тебе перенесу, Грицю. Тільки хутчіше...

Десь спросоння гавкнув пес, і вони обоє швиденько пірнули в темряву.

РОЗДІЛ XV,

в якому лис частково витісняється велосипедом

Щоб Лялечка вельми засмутився, не побачивши лиса на горищі, того це можна сказати. Хлопець весь час боявся, щоб його приятеля не виявили і не зідрали з нього (за словами Мацька) шкуру. У мами була лисяча шапка, і на світі могла б з’явитися ще одна. Найкраще, коли б лис приходив вряди-годи і вони розмовляли про різні речі.

Бабця написала мамі переляканого листа, що з дитиною щось не те: весь час говорить про якогось лиса, котрий нібито малює картини, про їжака Грицька і про Сороку. Мама відписала, що подібне з Лялечкою було у три роки, коли він уявив себе автомобілем, і що це мине, а відпочивати їй залишилось недовго, і скоро вона знову поцілує свого улюбленого синочка.

Отакі справи. Лялечка знайшов собі заняття: дід купив йому велосипед. І він цілими днями роз’їжджав по подвір’ї. Правда, сам, бо Славко ходив на підготовку до школи і став дуже гордим, а Михаськові бабця не дозволяла сідати на велосипед Лялечки, хай йому мама теж купить.

Михасько деколи приходив, і, якщо не було баби, Лялечка трішки давав йому кататись. Це був дуже гарний велосипед: на двох колесах з блискучим рулем і справжньою фарою. Лялечка ніяк не міг ним

натішитися. Хоч дід купив велосипед з умовою, що Лялечка гарно поводитиметься, не було схоже, щоб він став слухнянішим.

Одного разу хлопець так захопився, що поїхав геть далеко від хати і заблудився. Він навіть не помітив, як заблудився. Їхав собі по стежці, не минаючи калюж, їхав... А дід з бабою тим часом його шукали. І коли знайшли, то бабця ледве врятувала від розправи. Цілу дорогу вона сварилася з дідом, а хлопець вже не їхав, а вів за собою велосипед, обминаючи калюжі. І думав, що баба хороша, а дід злий і його не треба гнівити. Найкращий з усіх все-таки лис Мацько.

— Не треба мені вашого велосипеда! — раптом закричав Лялечка. — Коли ви такі, я в ліс утечу! І буду там сидіти зі своїм лисом на сонячній галявині і чекати, доки зійде сонце. Та-ра-ба-ра-ба-ра!

Він кинув велосипед у болото і втік. Не в ліс, правда, бо дід перелякався і наздогнав його. Не встиг він схопити Лялечку за руку, як той розревівся. А дід з бабою знову пересварилися. Баба сказала, що дід "звір", а дід сказав, що "він скоро й хату підпалить, коли йому все дозволити", тобто Лялечці.

Хлопчик аж перестав схлипувати. Тепер він йшов попереду, а за ним — дід з бабою, котра тягнула велосипед, геть виваляний у болоті.

Після обіду Лялечка сам пішов спати. Він не спав, а думав, як то добре в лісі. Там його ніхто не знайде. Лис йому все покаже, а він наловив би для Мацька риби в лісовому озерці...

Нарешті в хаті стало тихо. Дід з бабою більше не сварились. Лялечці раптом захотілось побачити маму. Він дуже давно її не бачив. Вона теж деколи сердилась на нього, але недовго. У бабці, як він приїхав спочатку, так само був лагідний голос. А потім вона геть зіпсувалась...

Лялечка почув, що надворі хтось тихо розмовляє. Може, мама приїхала? Вона ж писала, ніби дуже за ним скучила. Хлопчик зірвався з ліжка і побіг, здавалось, на мамин голос. Уже хотів кричати: "Мамо, мамочко!", та побачив удворі на лавці тільки бабцю і сусідку, які любесенько розмовляли між собою.

— А я думав, що то мама...— сказав розчаровано.

Сусідка заусміхалась. Вона була молода й гарна.

— Скучив за мамою, маленький?

Лялечка засоромлено сховався за двері.

— Ну, то як, будуть одружуватись? — допитувалась сусідка.

— Пише, що все добре. Дай боже! Бо що дитина без батька варта?! Хоч то й моя донька, гріх таке казати, але оте перебирання до добра не доведе. Вона не дівчина, щоб кавалерами крутити. Аби дитину любив, а то все байка! Лишиться сама, буде тоді знати. Ох, господи, коли вже я буду спокійна! — зітхнула бабця.

— Бабо, де мій велосипед? — з’явився Лялечка на порозі.

— Десь тут стояв. Подивися, може, за хатою... Старий по гриби пішов...— відповіла бабця.

Лялечка вернувся з-за хати.

— Нема!

— Як то нема?! Подивися ліпше. Я його за хату поставила.

— Нема...

Баба неохоче підвелася і пішла за хату.

— Нема... Хіба вкрали? Господи, що ж то таке! Серед білого дня.

— Могли і вкрасти,— зауважила сусідка.— Чого ви його в хаті не тримаєте? Дітвах якийсь, певно, вхопив. Підіть по сусідах, може, знайдете!...

— Та до нас діти ніби не заходили... Хіба коли я посуд мила.

— Та що їм! Прийшло котресь, сіло й поїхало. В моєї Наталочки торік так ляльку вкрали, вісім рублів коштує. Всіх сусідів оббігала, а таки знайшла. Якби то всі були такі чесні, як ми з вами! А то й не спитають, звідки в їхньої дитини чуже. Ви йдіть пошвидше, щоб далеко не заховали. Потім скажуть, що самі купили.

— Олег, ти Михаськові не давав кататись?

Ні,— відказав Лялечка.— Він нині до мене не приходив.

— Ага, то, може, Михасько. Він все коло вашого Олежка крутиться...

— А Славкові ти не давав?

— Він у школі.

— Біжіть, я вам кажу, поки не пізно!

— Бабо, Михасько не бере без дозволу! — попробував заступитись Лялечка, але баба його обірвала:

— Не будь такий мудрий! То ти, я знаю, не взяв би...

— Бабо, не йди! Може, він сам приведе. Поїздить і приведе.

— Ти мені не вказуй, що маю робити. Ми тобі не для того купили велосипед, аби чужі діти на ньому їздили! — сказала баба і хутенько подалась до хвіртки.

— Олежку, а може, то ти сам сховав? — вкрадливо спитала сусідка.

— Кра-ба-ра-ба-жаба! — щосили заверещав Лялечка і, показавши язика, зник в хаті.

РОЗДІЛ XVI,

де на долю художника Мацька випадає небачений тріумф і де розповідається також про лісові традиції і нововведення

І ось настав День лісу. Мацько надумав, було, запросити на свято хлопчика, але був такий заклопотаний, що забув про це. Адже, якщо ви пам’ятаєте, лис вирішив теж взяти участь в конкурсі на кращу завісу для лісового театру.

Що коїлось у лісі перед святом! Ліс чистили, прибирали десятки їжаків і тисячі мурашок. Хоч це й був заповідник, але сюди дозволялося навідуватися у вихідні дні туристам і цілим родинам. Бідні лісові жителі геть ухекались, доки витягували з галявин консервні банки, бите скло, шмаття паперу та ще цілу купу різного дрантя. Птахи виносили сухі непотрібні гілляки, а на головній галявині споруджувалася сцена для найвизначнішої події — вистави. Всі, хто був при силі, брали в цьому участь.

Їхній ліс мав бути найзразковіший. Так сказав Вовчик на початку своєї адміністративної діяльності. Він прагнув показати себе

турботливим хазяїном і ліберaлом. Либонь, найбільше раділи його призначенню зайці. Вовчик заявив, що у зв’язку з виразкою шлунка переходить на вегетаріанське харчування.

У День лісу ніхто нікого не їв, навіть коли це було дозволено конституцією. Щоб жителі не засумували з голоду, для цього найвеселішого свята заздалегідь приготували ягоди, горіхи й гриби. Всі від найменшого жучка і комара веселилися і раділи життю.

Свято починалося увечері й кінчалось аж уранці. Лісник, без сумніву, догадувався про нього, але не забороняв і, щоб не сковувати аборигенів, не з’являвся. Згідно лісового законодавства, на це свято не допускалося жодної людини. Зрештою, хоч один раз на рік звірята мали право пожити без людей!

Скінчилися усі приготування. День видався ясним, і ввечері на небо висипали всі до одної зірки. А що вони були надто високо, то всюди на деревах і кущах спалахнули тисячі світлячків. Всі жителі зібрались навколо галявини: дрібніші спереду, більші позаду. А птаство, за своєю старою звичкою,— на деревах. Хто сюди тільки не прийшов: жаби, миші, кроти, їжаки, білки, зайці, павуки, метелики, гусениці, борсуки, кабанці, комарі, черв’яки, гадюки, вужі, ящірки, здичавілі коти й собаки, бджоли, джмелі, оси, лисячі і вовчі зграї, олені. І всі вони сиділи тихо й поважно, як не сиділа б жодна людська дитина. Не штовхались, не дряпались, не кусались, не галасували. Ви не повірите, але це було саме так.

І ось на порожній сцені, уквітчаній найкращими лісовими квітами, з’явився молодий Вовчик, строгий і підтягнутий. Стало ще тихіше.

Вовчик відкашлявся і розважливо почав традиційну врочисту промову. Від його гучного голосу кинуло в дрож добру третину присутніх.

— Шановні лісові жителі! Сьогодні у нас всіх, і особисто в мене, незвичайний день: День лісу. Ми святкуємо його, як завжди, в піднесеному настрої, бадьорі й веселі. Ми заслужили на відпочинок, адже ліс наш на сьогодні став зразковим щодо порядку і благоустрою. Особливо мені хочеться відзначити моральне здоров’я нашого багаточисленного колективу. Якщо і траплялись раніше не зовсім здорові явища, як-от хабарництво, приятелізм, то це все уже позаду. Я гадаю, що це назавжди і безповоротно!

Вовчик перечекав, поки вщухнуть оплески, і піднесено заговорив далі:

— Основне покликання наших митців — прославляти ліс і його працьовитих мешканців. На жаль, колишнє керівництво надто мало приділяло уваги мистецьким нахилам деяких громадян, іноді ігнорувало справжні таланти. Ми повинні виправити ці хиби. Я пропоную створити мистецьку раду, яка б вела облік усіх молодих авторів і всіляко підтримувала їх — морально і матеріально. Сподіваюсь, що наступного року наша концертна програма значно збагатиться.

Вовчик білозубо усміхнувся, і всі звірята знову заплескали.

— А зараз, — оголосив він, — ансамбль цвіркунів разом з оркестром під керуванням Шпачка виконає святкову симфонію. Після цього — конкурс на кращу завісу для нашого театру.

І полилась музика. Яка то була музика!

Навдивовижу злагоджено грали на скрипках цвіркуни. А пташиний оркестр не тільки не заглушав їх, а гармонійно зливався з ними в одну прекрасну мелодію, ніжну і сумовиту, мов осінь. Симфонія якраз і була про осінь, про те, як летять невідомо куди на сріблястих павутинках павуки, як порожньо стає в лісі і замість птахів співає, падаючи, листя.

І раптом пробіг прудкий вітерець — і щедро сипнули жолудями дуби, і захиталась калина, скликаючи всіх пташат на червоні ягоди, і дзвінко залускали білочки смачними горішками, і, як з води, поперли гриби... Весело задзюрчав потік, підхоплюючи на льоту листки... Але він дзвенів все тихіше й тихіше...

Музика скінчилась, тільки один цвіркун і далі грав на своїй скрипочці, забувши про все на світі.

Після симфонії — огляд поданих на конкурс завіс. Першою показали завісу борсука Джуми. На ній було зображено властивий його стилю кривавий натюрморт. У всіх лисів і вовків аж слина потекла, але, оскільки молодий Вовчик оголосив себе вегетаріанцем, ця завіса не викликала особливого захоплення.

Другою була завіса щурика Альцеста. Правду кажучи, він не мав сумніву щодо успіху. Численні родичі, мов по команді, почали захоплено пищати. Завіса була сіренька (щурик теж не зраджував своїй манері), навіть квіти на ній були намальовані сірими і чорними мазками. Щурик не вельми старався, бо навіть лиси замовляли йому портрети в сіро-чорній гамі. Він сидів і задоволено скалив дрібні зубки.

Та ось настав найвирішальніший момент у житті Мацька. Коли спустили його завісу, він, хто до того крутився з нетерплячки, тепер зіщулився і заплющив очі.

На мить всі замовкли, втупившись очима в полотнище. Це було щось неймовірне. Звичайно, ви вгадали, що лис намалював свою сонячну галявину, єдину в світі, про яку мріяв довгими зимовими вечорами, яку безперестанку згадував у розмовах з Лялечкою, на якій у хвилини розпачу хотів стати зеленим кущиком.

...Над галявиною щойно зійшло сонце, і краплини роси ще не висохли на пелюстках квіток. Стара липа під золотим промінням,

здавалось, радісно тремтіла. А небо, голубе, яким воно буває лише влітку, сяяло ніжними барвами, і легкі хмарки летіли кудись в незбагненну далечину...

— Хто? Хто? — почувся захоплений шепіт.

Лісові жителі ніби вперше вгледіли галявину, повз котру часто пробігали, не звертаючи на неї уваги. Невже їхній ліс такий прекрасний? Невже в ньому, крім грибів, ягід, горіхів і зручних нір, є ще така чарівна галявина, на якій можна просто так сидіти, тішитись життям і ні про що не думати?

— Хто намалював, хто? — голосно закричали всі, крім., звичайно, Джуми і Альцеста.

Лис був водночас і приголомшений, і гордий.

— Вставай! — штовхнула його під бік сестричка Міцька. — Покажись, який ти в нас художник! Хай бачать усі, що належиш до славного лисячого роду.

І лис встав, пішов по вузенькому проході, оглушений вітальними оплесками і вигуками.

— Ось він! Ось він! Мацько! Слава йому! Слава!

А лис стояв на підвищенні, скромно схиливши голову, найчарівніший і найвродливіший лис у цілому світі.

— Слава найкращому художнику лісу! — почув голос Грицька.

— Слава! Слава! —кричали павуки, олені, зайці, світлячки, цвіркуни, лиси, птахи...

З натовпу вийшла граціозна юна лисичка і повісила на шию переможцю вінок з соснового гілля (лавр у їхньому лісі не ріс).

Від хвилювання лис затремтів. Серце його прискорено забилось, такою прекрасною видалась йому ця юна лисичка.

— Хто ти? Як тебе звати? — шепнув Мацько, але серед вітальних вигуків лисичка не почула його захопленого шепоту і відійшла. Лис провів її закоханим поглядом.

— Слава! Слава!

Не знати, скільки тривав би цей тріумф, коли б не з’явився Вовчик. Він щиро привітав переможця і оголосив, що зараз почнеться театральна вистава, в котрій сам він бере участь.

Мацько з вінком на шиї повернувся на своє місце. Родичі ледве не задушили його в обіймах, але він уже не пам’ятав, що з ним діється. Слава і юна красуня затуманили його голову. Він навіть не міг дивитись виставу, котра, безперечно, була дуже цікава і повчальна. Там розповідалось про браконьєра, котрого обдурювали звірі, доки кінець кінцем не вигнали з лісу. Вовчик був там хитрим сміливим вовком, а Заєць грав роль браконьєра. Він, правда, вийшов не дуже зухвалим браконьєром, оскільки перед Вовчиком всі слова вилітали з голови і суфлер аж захрип підказуючи. А коли Вовчик по ходу п’єси гарчав: "Подайте мені цього браконьєра! Зараз я його з’їм! Я голодний, як сотня тигрів!", бідного "браконьєра" ледве випхали на сцену і, відповідно до сценарію, заєць воістину правдиво тремтів. А потім поклявся перед усією чесною громадою більше ніколи не потикатись до лісу з рушницею і дременув зі сцени хтозна-куди, принаймні цієї ночі його ніхто не бачив.

Після вистави почався карнавал. Всі ожили, поодягали свої маски й костюми, і коїлося щось неймовірне. Можна було побачити тигрів, скорпіонів, мавп, білих ведмедів, а також браконьєрів, лісників і

туристів. Зчинили шум, гам, вереск... Мацько в цей час марно шукав красуню лисичку, котра, напевно, теж переодягнулась. В цій веремії годі було когось впізнати.

Лис то кружляв з усіма навколо галявини у танку, то бігав поза кущами, шукаючи невловиму лисичку. Він пробував було питати, але ніхто не хотів його навіть вислухати. Лис нарешті не витримав, сів собі подалі від танцюючих. Він ніяк не міг повірити у власне щастя: його визнали художником, до того ж найкращим.. І як то буває, він не мав навіть з ким поділитись своєю радістю.

РОЗДІЛ XVII,

у якому йдеться про велосипед, атомну бомбу і про те, що негарно залишати малих дітей самих у лісі

А що Лялечка? Велосипеда ніхто не крав, просто дід заховав його в малину, а до бідного Михаська даремно чіплялись. Баба ходила перепрошувати, трохи не плакала, але Михасько сказав, що більше ніколи до них не прийде, і теж плакав.

Лялечка ходив набурмосений, не хотів розмовляти ні з бабою, ні з дідом. Велосипед його більше не цікавив. Він тинявся по подвір’ю, пробував сам бавитись, намагався навіть зав’язати дружбу з кошеням і обіцяв йому, що більше не буде тягати за хвіст, але кошеня не захотіло й слухати, втекло.

— Чекай, чекай, я поїду скоро в місто, і ти мене більше не побачиш! — пригрозив йому хлопець.

Ех, коли б оце прийшов лис. Лялечка дуже хотів його бачити. Кожного вечора він даремно виглядав лиса, але той не приходив. Може, він теж образився на Лялечку?

Якось до них прийшов один дідусь. Він, як виявилось, був лісником у тому лісі, де жив лис. Дідусь розмовляв з бабою, а Лялечка весь час крутився коло них. У нього аж язик свербів запитати про лиса. Лісник розповідав різні цікаві речі про відродження звірини, якої раніше майже нічого не було, бо все повистрілювали. А тепер держава йому гроші платить, щоб він оберігав звірів од різних браконьєрів. І що скоро мають прислати пару зубрів. То такі волохаті бики. Їх тепер дуже мало залишилось, німці у війну винищили.

Лялечка слухав, наставивши вуха, а потім несподівано осмілів перед незнайомим дідом і спитав:

— Діду, а лиси у вас є?

Бабця важко зітхнула, мовляв, знову за своє, але нічого не сказала.

— Аякже! — підморгнув дід хлопцеві.— Ще й які! Розбишаки, мушу вам сказати! В село люблять навідуватись по кури. Особливо один. Такий уже волоцюга, що аж страшно... Розкажу тобі, яка пригода зі мною трапилась... Пішов я рибки онукам вловити. Озерце є таке в лісі, там риба водиться. Я сам її з річки ловив і пустив, щоб плодилась,— нащо воді марно пропадати. Стою на бережку, закинув вудку та й ловлю. Вже багато наловив, коли це чую — щось дзявкнуло. Повертаюсь — лис. Отой самий волоцюга. Очам не повірив. Старий лис, років десь чотири йому. Такі ніколи до людини близько не підійдуть. Розумні! А той сидить і так жалібно на мене дивиться, як пес, і хвостом виля. Дав я йому рибинку. З'їв і не тікає. Я до нього говорю, а він не тікає! Дав я йому ще одну. Знов з'їв.

І так дивиться, ніби зараз щось скаже! Я аж перестрашився: чи не мара яка? Та й пішов скоренько до хати...

— Діду, то мій лис був! — радісно закричав Лялечка.— Його Мацько звуть. Він картини малює.

Дід отетеріло глянув на малого:

— Ти що, з ним розмовляв?

— Ага. Він у нас на горищі спав. Я з ним дуже довго розмовляв. Він і про вас казав, що ви добрий, нікого не скривдите.

— Так і сказав? — засміявся лісник.

— Ага,— кивнув Лялечка.— Він спочатку був лисом, а потім захотів стати кущиком. А коли перефарбувався зеленою фарбою і йому все тіло почало свербіти, знову захотів стати лисом!

— Та не слухайте його! Він вам такого набалакає! — втрутилася бабця і за звичкою помацала лоба Лялечці: чи не гарячий.

— Е, не скажіть, всяке у лісі буває! —заперечив дід.— Ну, то де твій лис зараз? На горищі?

— Ні, — зітхнув сумовито Лялечка. — Він уже давно пішов. Ви його в лісі не бачили?

— Та щось тепер не помічав.

— Де ж він подівся? Він ще мені про їжака Грицька розповідав, про Сороку.

— Грицько, кажеш? Мої внуки тамтого літа їжака в садку спіймали і Грицьком нарекли. Він потім втік. От дивина!

— Що старе, що мале! — відмахнулася бабця.— Не морочте дитині голову всякими дурницями! Олежку, йди надвір, побався!

— Не хочу! — огризнувся Лялечка і ближче приступив до лісника. — Діду, а Роман казав, що він уб’є лиса сокирою, коли той з нори вилізе!

— Я його вб’ю! За такі справи — кримінал. Ти не бійся. То він просто язиком плеще.

— А я не боюся. Мій лис дуже розумний...

— Олежку, я кому сказала? Йди надвір, подивись, чи люди хліб несуть...

— Йди, йди...— підтримав бабу лісник.— А як лис знову прийде на горище, то ти мені скажи. Я теж з ним порозмовляю. Добре?

— Добре,— погодився Лялечка.— Тільки ви йому ніякої кривди не робіть.

— Та вже не буду... То ж не простий лис, а художник. йди, хлопче, я ще тут з твоєю бабою трохи побалакаю.

Лялечка не хотів іти, але пішов. Сів на порозі, дивився, чи люди хліб несуть. Лісник невдовзі вийшов.

— Діду, візьміть мене до лісу! — причепився до нього Лялечка.

Лісник погладив його по голові:

— Взяв би, та баба тебе не пустить. Може, колись її впросимо... А ти чого тут сидиш? Чого з дітьми не бавишся?

— Та...— скривився Лялечка і хотів було уже сказати чого, але тут надійшла баба.

...Лис з’явився вночі, коли вже всі, крім Лялечки, спали. Пошкрібся лапою в шибку, і Лялечка йому відчинив. На небі було дуже багато зірок, і хлопець добре бачив Мацька.

— Який ти гарний! — вигукнув він захоплено.

Ні сліду зеленої фарби не лишилось на золотій шерсті лиса.

— Збирайся хутенько! — сказав Мацько.— Підемо до лісу. Там зараз свято. Карнавал!

— Ой лисику! — зрадів Лялечка.— Як добре, що ти прийшов!

— Швидше! — попросив лис.

Лялечка похапцем натягнув штанці, светрик, взувся в сандалики.

— А тепер лізь через вікно. Тут невисоко, стоїть лавка.

Не встиг Лялечка стати на землю, як лис помчав уперед, кличучи його за собою.

— Ходи швидше! Я тобі по дорозі все розповім, коли вийдемо за село.

Лис біг попереду, а Лялечка — за ним. Дерева кидали тінь на стежку. Лялечка тремтів,— чи то від холоду, чи то від страху, але не скаржився. Вони довго скрадались по вулиці, причому Мацько тиснувся ближче до парканів, а Лялечка йшов посередині. Так вони дісталися аж до річки, котра світлою смугою вирізнялась у темряві. Лис безпомилково знайшов місток, І Лялечка, хоча боявся йти по хистких дошках, заплющив очі і сміливо рушив за Мацьком.

— Ху! — полегшено передихнув лис.— Тепер нема чого боятись! Можна й розповідати.

І Мацько розповів про свій успіх.

— Ой лисику, який ти молодець! — зрадів Лялечка і хотів переповісти розмову з лісником, але лис раптом зупинив його:

— Слухай, на нашому лісовому святі не повинно бути людей. Так що коли хтось поцікавиться, хто ти, кажи, що ти лис, котрий прибрав собі образ людини.

— А ти мене не залишиш? Я боюся...

— Ні, але, на всякий випадок, ти лис. Домовились?

— Ага. Я ще ніколи не був лисом.

— Ти не лис, а людина. Тобто ти лис, але переодягнувся, прибрав образ людини. Але ти не лис. Тьху, геть заплутався!.. А ось уже й ліс. Зараз я тебе виведу на галявину. Там танці в розпалі.

Вони пішли вузенькою стежечкою поміж дерев і невдовзі почули співи, музику, гамір...

Лялечка аж заплющив очі від яскравого світла, а коли очі звикли, став на місці як вкопаний. Нічого подібного він досі не бачив. На величезній галявині кружляли звірята в масках і дивовижних костюмах. У Лялечки в дитячому садку під Новий рік теж влаштовували карнавал, і всі діти в костюмах танцювали з Дідом Морозом навколо ялинки. Але тут було цікавіше: танцювали білки, зайці, вовки, тигри, мавпи, папуги, різні небачені звірі, а посередині галявини стояв дикий кабан, одягнений в людське вбрання і з рушницею. А всі інші навколо нього кружляли.

Лялечка аж засміявся з такого. Звірята кружляли і співали:

— Ми не боїмося браконьєра, Ми не боїмося браконьєра, Ми не боїмося браконьєра, Бомби атомної теж!

Весь час співали одну й ту ж пісеньку.

— Ходи, потанцюємо! — нагадав про себе лис, і вони розірвали коло танцюючих. Лялечка однією рукою тримав за лапку білку, а другою — Мацька.

Лялечка теж заспівав:

— Ми не боїмося браконьєра, Ми не боїмося браконьєра, Ми не боїмося браконьєра, Бомби атомної теж!

А лис лукаво підморгував і співав тонким голоском:

— Ми не боїмося браконьєра!

І все було б добре, якби Мацько не помітив серед танцюючих юну лисичку і не кинувся до неї.

— Куди ти? —перелякано крикнув Лялечка. Та лис уже зник, і коло закружляло ще швидше. "Тигр" вхопив Лялечку за руку. Хлопець марно озирався за лисом. Легковажний художник забув про нього.

— Де це ти такий костюм собі видряпав? —спитав Лялечку "тигр".— Навіть не вгадаю, що ти за звір.

— Я лис,— відповів навчений хлопець.— Тобто я людина, тобто тільки вдаю з себе людину, а насправді я лис. Але я теж не вгадаю, що ти за звір.

— А я вовк, переодягнений в тигра.

— Вовк? — злякався Лялечка.— Скажи, а вовки не їдять лисів?

— Ха-ха! — зареготав вовк.— Ти не тільки костюм на себе натягнув людський, а ще й по-людському говориш. Де ти раніше був? Ти б у нашій виставі браконьєра зіграв. Але то нічого. Ми тебе ось замість Мілорда поставимо. Страшніше буде, а то всі щось занадто розвеселились. Ніякого страху не почувають... Нічого, завтра я їм покажу! Я, слава богу, не вегетаріанець! Ходімо, лисе!

— Я не хочу! — спробував опиратися лис, тобто Лялечка, але вовк потягнув його на середину до кабанця...— Давай сюди рушницю, Мілорде! Я тобі заміну знайшов...

Але тут у вовка раптом відвисла з жаху нижня щелепа, а кабанець випустив рушницю. Центр галявини був дуже освітлений.

— Людина! Рятуйся, хто може! — заверещав кабанець.

— Людина! Людина! — підхопили всі.

Світло раптово згасло, тільки тупіт і вереск лунали в темряві. Лялечка залишився сам у темному лісі, з рушницею в руках. І йому стало так страшно, що й не сказати.

— Мамо, мамочко! — заплакав хлопчик.— Лисе, де ти?

РОЗДІЛ XVIII,

передостанній

Жінка йшла берегом моря, і хвилі торкались її ніг. Увечері вода зберігала денне тепло, забираючи його від піску і повітря.

Пляж був майже порожній, і на обрії, де небо зустрічалось з морем, догоряла рожева смуга.

Жінка дивилась собі під ноги, коли раптом позад себе почула дзвінкий сміх, але не обернулась. Не звертаючи на неї уваги, берегом моря пробігло двоє: хлопець і дівчина, видно, що нетутешні, незасмаглі, трохи незграбні, страшенно юні. Вони бігли, тримаючись за руки, і довге волосся дівчини маялося на вітрі. Хлопець потягнув її за собою у воду, і сміх, як на такий пізній час, залунав непристойно голосно.

Жінка неквапливо вирвала ноги з теплих хвиль і побрела пляжем до свого одягу. Одягнувшись, вона спроквола пішла поміж кольорових грибків, і лице її не виражало нічого, крім байдужості.

Пляж був відгороджений од міста бетонним муром, попід яким стояло безліч лавочок. Люди сиділи на них і насолоджувались заходом сонця, що сідало просто в море.

Жінка підіймалась сходами нагору, щоб вийти в місто. Обабіч сходів тягнувся піщаний схил, порослий низькою травою. Жінка побачила сліпого, який вперто дерся схилом, допомагаючи собі палицею. Камінці сипались йому з-під ніг, і у їх сухому торохкотінні було щось моторошне, як і в постаті сліпого, що іноді падав на коліна, не втримавшись на крутому схилі.

Жінка зійшла зі сходів і, балансуючи по круглих камінцях, нерішуче наблизилась до сліпого.

— Я вам допоможу!

— Дякую, я сам,— глухо відказав сліпий. Він був зовсім молодий.

— Вибачте,— тихо сказала вона. Їй справді не треба було підходити. Жінка озирнулась, чи хтось за ними не спостерігає. Але ніхто навіть не повернув голови.

В кімнаті вона увімкнула світло і сіла біля столу. Було уже пізно, і її охопив неспокій. Жінка, слухаючи, як хазяйка важко човгає ногами в сусідній кімнаті, здригалась від кожного стуку.

— Чого мені так страшно? — дивувалась жінка. — Що це таке зі мною? Невже щось трапилось?

Їй не вистачало повітря, хоч вікно було розчинене навстіж. Вона тремтіла. Цокочучи зубами, випила заспокійливі таблетки і, лігши горілиць, заплющила очі... Тільки б пережити цю ніч... Почувши знайомий голос, вона швиденько підхопилась і сіла.

Ввійшов чоловік у білій тенісці, що різко виділялась на його засмаглому тілі.

— Все! — сказав він весело.— Дістав квитки! Правда, дав на лапу, щоб не стояти в черзі, але все о’кей! Крайній вагон, нижні полички. Ну давай, збирайся! Підемо в ресторан. Я голодний, як дідько.

Жінка радісно вхопилась за цю пропозицію.

— Підемо, підемо! Мені щось сумно. А там музика, вино...

— Ти мене навіть не похвалила...

— Я тебе люблю, — сказала жінка. — Ходімо швидше, бо я збожеволію в цій дірі!

Вона підвелась і стала застібати ремінці на босоніжках.

— Що з тобою! Ти що, в халаті думаєш іти до ресторану? — здивувався чоловік.

— Я забула! — засміялась вона і побігла до шафи по вбрання.— Ох, і нап’юсь я сьогодні!

Їй так було добре з цим чоловіком, сильним, надійним, настирливим, якому всюди щастило і який в такому дусі міг виховати її сина: зубами виривати в долі кращі шматки.

— Дивись мені! — пригрозив він їй пальцем.— Я не хочу за тебе червоніти.

Вона знову засміялась. А потім вони сиділи в ресторані: їли, пили, танцювали. Обоє молоді, вродливі, гарно вдягнені, вони привертали увагу, і з обличчя чоловіка не зникала вдоволена усмішка. Він голосно говорив про різні вишукані речі: кіно, музику, живопис, і жінка з ним у всьому погоджувалась. Він був її богом, її повелителем. І це рабство після стількох років самотності тішило її, як дитину.

Вночі вона відчувала на своєму плечі його важку теплу руку, і їй хотілось плакати від того, що це їхні останні дні серед незнайомих людей і завтра все буде інакше. Вона тихенько заплакала, щоб він не почув. Скрутившись клубочком, жінка відчувала себе беззахисною, як у дитинстві, коли маленькою купалась в річці і старші її відштовхували, гонили або — ще гірше — не звертали на неї уваги. Дівчинка, зовсім синя від холоду, сиділа на березі річки, і з мокрого волосся на шию стікали холодні краплі води, а коліна боляче колов пісок...

РОЗДІЛ XIX,

прочитавши який, читач більше не матиме сумніву щодо добрих намірів автора написати саме казку, а не щось інше

І лис прибіг. Власне, це був зовсім непоганий лис, які б не ходили плітки про лисячу хитрість і підступність. Прибіг і то не сам, а з гарненькою лисичкою, котра поряд з Мацьком тримала себе досить хоробро.

— Не плач, — сказав лис. — А то і я заплачу. В мене сьогодні такий день, що гріх сумувати. Ходи, я тобі покажу свою картину.

— Я хочу додому! — захлипав Лялечка.— Одведи мене додому!

— Бідненький,— співчутливо сказала лисичка.— До мами хочеш?

Лялечка ще гірше заплакав.

— Ну що ж, ходімо додому,— зітхнув Мацько.— А я так хотів показати тобі картину.

— Нічого, він ще до нас прийде. Правда? — лагідно заглянула в очі хлопцеві лисичка.

— Не прийду! — відрубав Лялечка.— Не треба мені вашого лісу! Досить з мене! Сам покликав, а тоді кинув ради цієї!..

Мацько і лисичка засоромлено поопускали голови.

— Ми більше не будемо!

— Ведіть мене додому,— наказав Лялечка.— І то швидко! Бачите, в мене є рушниця!

— Вона іграшкова,— сказав лис.

— Нічого, ти теж несправжній! Ти мені снишся.

— Чесне слово, не снюся! — поклявся Мацько.

— Ану вщипни мене!

— Я не вмію щипатись. Краще я тебе вкушу.

— Кусай, тільки щоб не боліло дуже!

Лис вкусив легенько Лялечку за палець.

— Справді, не снишся! Ну, добре, ведіть мене. Я спати хочу!

— Ходімо,— зітхнув лис.

І вони пішли стежкою. Попереду Мацько, за ним Лялечка, а позаду лисичка.

— Ти на мене не сердишся? — все допитувався лис.

— Серджусь! — відповідав Лялечка.

— І як я не додивилась, що в нього ноги брудні! — забідкалась лисичка.

Лялечка розплющив очі. Над ним стояла бабця.

— Спи, спи. Ще рано,— пробурчала вона.

— Бабо,— підхопився Лялечка.— А правда, що я був у лісі?

— Ні,— відказала вона.— Тобі все приснилось.

— Був, був! — образився Лялечка.— Лисичка ще казала, що в мене ноги брудні...

— То я казала.

— Все одно був! І на лиса я вже не гніваюсь. Я його люблю! Тільки ти мене в ліс пусти. Я ще картини лисової не бачив.

— Аякже! Сьогодні неділя. Після обіду ти поспиш трохи і підемо в ліс.

— Правда?

— Якщо будеш чемний,— подумавши, відповіла бабця і вийшла з кімнати.

— А мене ти любиш? — спитало кошеня, котре не встигло вискочити слідом за бабою.

— Люблю! — запевнив його Лялечка, а що він не виспався цієї ночі, то зручніше вмостився у ліжку І знову заснув.

У вікно стрибнув сонячний зайчик і сів йому на щоку, але хлопчик не прокинувся, тільки на губах у нього затремтіла легка, ледь помітна усмішка.

8 липня — 20 вересня 1980 року